

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

MEDLEMSBLAD FOR HISTORISK FORENING FOR ESPERGÆRDE OG OMEGN

NR 43
DEC.
2007

ESPERGÆRDE OG OMEGN

Historisk Forenings 50 års jubilæum

- fejres med en jubilæumsreception på
Espergærde Bibliotek lørdag den 26. januar
2008, kl. 14.30 - alle er velkomne.
Desuden fejres jubilæet med en jubilæumsbog
af Kjeld Damgaard - læs mere på bagsiden...

Læs også i dette nummer:

- Side 16: Ørsholtgaards historie
- Side 30: Brillanthuset ved Ørsholt
- Side 38: Jagten på gravhøje fortsætter
- i dette nummer i Espergærde
- Side 52: P. W. Tegner i Snekkersten
- Side 56: Grønkåls-Bertha i Nyrup

Kære medlemmer

På et møde indkaldt den 23. januar 1958 af overlærer ved Espergærde Skole, Arne Meyling, blev det besluttet at stifte en lokalhistorisk forening under navnet Historisk-topografisk Forening for Tikøb Kommune.

Den 23. januar 2008 har vor forening altså eksisteret i 50 år.

Foreningens oprindelige formål var primært at støtte det store arbejde med at indsamle vidnesbyrd om områdets fortid, et arbejde, som i mange år var blevet varetaget af Arne Meyling. Senere blev samlingerne i forbindelse med den første kommunesammenlægning overtaget af Helsingør Kommune og befinder sig nu – som almindelig kendt – på Flynderupgaard. Foreningens Historie er i øvrigt fortalt andet steds i bladet.

Foreningen synes naturligvis, at jubilæet skal markeres, og vi har derfor besluttet at udgive en jubilæumsbog om den gamle Tikøb Kommune. Bogens forfatter er Kjeld Damgaard, og bogen forventes at udkomme omkring 1. april 2008. Den vil blive tilbudt foreningens medlemmer til favørpris.

Ud over udgivelse af jubilæumsbogen vil der lørdag den 26. januar 2008 blive afholdt en reception – i al beskedenhed – på Espergærde Bibliotek, hvor alle vore medlemmer er velkomne.

Da 2008 nu er jubilæumsår, forsøger vi noget nyt på arrangements-fronten, idet vi – så vidt vides for første gang - tilbyder vore medlemmer en tur, der strækker sig over mere end en dag. Vi har besluttet, at tilbyde vore medlemmer en tredages tur til Sydslesvig i april 2008. Vi håber, at I synes om ideen og melder jer til turen.

Indbydelse til såvel receptionen på Espergærde Bibliotek, som tilmelding til Sydslesvig turen er vedlagt nærværende nummer af Egebækken.

I håbet om, at vore medlemmer også i 2008 vil slutte op om foreningens arbejde ønsker bestyrelsen alle en rigtig glædelig jul og et godt nytår.

50 år med Historisk Forening

Af Kjeld Damgaard

Det var overlærer Arne Meyling selv, der i 1957 tog de første skridt til dannelsen af en "Historisk-topografisk forening for Tikøb Kommune". Meyling havde siden starten af 1940'erne etableret og drevet det lokalhistoriske museum på Espergærde Skole, og det var netop ved et møde på skolen den 23. januar 1958, at det blev besluttet at danne en forening til støtte for museet.

Baggrunden var, at der igennem lang tid havde været diskussion om museets fremtid. Pladsforholdene i kælderen på Espergærde Skole var ringe og det var ganske svært at få det hele til at fungere i hverdagen, når museum, bibliotek og skole skulle deles om de samme lokaler.

Man besluttede derfor på det pågældende møde, at danne et forretningsudvalg, som skulle forberede en stiftende generalforsamling. Foreningens formål var at skabe interesse for Tikøb Sogns egnshistorie i fortid og nutid og i øvrigt varetage andre kulturelle opgaver. Forretningsudvalget kom til at bestå af Hjalmar Nielsen (Fmd.) Carmen Cervera, Svend Jespersen, Gunnar Bratvold og Leif Hentze Hansen.

Foreningens "stillere"

Bag denne forening stillede sig 37 lokale beboere, og det er lykkedes at finde en liste over de personer som fra starten var foreningens støtter:

Forfatter Harald Herdal, Gurre

Historisk-topografisk forening for Tikøb kommune

Indmeldelse modtages ved indsendelse af kontingent til billedhuggerinden Carmen Cervera, Strandvej 216, Snekkersten, tlf. 167, samt hos formanden, maleren Hjalmar Nielsen, Tikøbvej 16, 1. sal, Espergærde, tlf. 604 mellem 12—13 og 17—18.

Aarskontingent: voksne kr. 4,00, ægtepar kr. 6,00, unge under 18 år (uden stemmeret) 2,00 kr.

Allerede den 30. januar 1958 annoncerede man efter medlemmer, skønt foreningen ikke endnu var dannet.

Kgl. Skovrider Børge Jacobsen, Gurre
Smedemester Erik Svedstrup, Rørtang
Kunstmaler Ernst Rasmussen,
Snekkersten

Tegner Jørgen Jensen, Snekkersten
Kunstmaler Asger Theisen, Espergærde
Forfatterinde Ditte Cederstrand, Gurre
Kunstmaler Eli Theisen, Espergærde
Keramiker Hjalmar Nielsen, Espergærde
Driftsleder Jens Ulrik Ninn, Espergærde
Husmoder Gudrun Ninn, Espergærde
Fhv. overingeniør H.C.O.E. Hansen,
Espergærde

Læge Jørgen Gersfeldt, Snekkersten
Museumsinspektør Svend Jespersen,
Mørdrup

Kunstmaler Solveig Thomsen,
Snekkersten

Direktør Otto Jeller, Espergærde
Fru Asta Jeller, Espergærde
Kunsthandler C.M. Bach, Tibberup
Malerinde Emma Mau Bach, Tibberup
Værkfører Otto Lorentzen, Tibberup
Fru Thammi Lorentzen, Tibberup
Konstruktør Leif Hentze Hansen,
Espergærde

Fru Emilie Børtoft, Espergærde
Kunstmaler Mogens Tjellesen,
Espergærde

Kunstmaler Einar Ploug, Espergærde
Redaktør Gunnar Bratvold, Rørtang
Fru Else Bratvold, Rørtang
Redaktør Robert Corydon, Horneby
Svend Gregersen, Espergærde
Ragnhild Gregersen, Espergærde
Arkitekt Per Christiansen, Espergærde
Aage Poulsen, Espergærde
Lillian Poulsen, Espergærde
Tømrermester Kaj Tjellesen, Espergærde
Billedhugger Carmen Cervera,

Et glimt fra Historisk Forenings møde om vikingetiden. Det foregik på Kystens Perle i oktober 1958.

Snekkersten
Redaktør Henri T. Meyer, Snekkersten
Overlærer Karen Stub-Nielsen,
Helsingør

Den stiftende generalforsamling

Forud for den stiftende generalforsamling, skrev den kendte redaktør ved Familie-Journalen, Henri T. Meyer en opfordring til alle om at møde op. Han skrev bl.a.:

"På sit lille, men aldeles ikke uvigtige felt, er Arne Meyling en pioner. Og som alle pionerer synes han naturligvis ikke, at den sag, han virker for, får tilstrækkelig offentlig støtte. Det er kommet mig for øre, at han og Tikøb Sogneråd har taget sig en ordentlig tørn en gang i mellem (det er ikke sognerådet jeg har det fra), og den slags kan naturligvis ikke undgås, når synspunkter og temperamenter støder sammen...

Det var måske nok en fordel, om diskussionen om det lille Espergærde-

Museum og dets fremtid førtes mellem, på den ene side myndighederne, og på den anden side ikke en enkelt, måske lovlig fanatisk, pioner. Det bliver derfor morsomt at se, hvad der sker ved det møde, der i morgen aften kl 19.45 holdes på Kystens Perle. Alle interesserede er velkomne til dette møde, der formentlig resulterer i stiftelsen af en historisk forening, som forhåbentlig – blandt meget andet – vil se det som sin opgave at yde hr. Meyling fornøden, moralsk, ufanatisk støtte.”

Dette og andre opråb var tilsyneladende ganske effektive. Ikke mindre end 250 mennesker mødte op til mødet på Kystens Perle den 19. marts 1958. Det blev da besluttet at stifte foreningen under navnet "Historisk Forening for Tikøb Kommune og Omegn" og det allerede valgte forretningsudvalg fortsatte som bestyrelsesmedlemmer, suppleret af tandlæge Gorm Schleiss, Saunte og skovrider Børge Jacobsen, Gurre. Da inspektør ved Nationalmuseet Svend Jespersen døde allerede måneden efter indtrådte arkitekt Per Christiansen i stedet i bestyrelsen.

Foreningens første sæson

Foreningens første store arrangement var en sommerudflugt til Hellebæk, Hornbæk over Gurre til Tikøb Kro. Arne Meyling var allerede på forhånd helt oppe i skyerne over udsigten til en vellykket tur. Hør blot hvad han skrev i "TorsdagsBladet" den 3. juli 1958:

"På den historiske dag, søndag den 6.

TIKØB

80 deltagere i den historiske udflugt

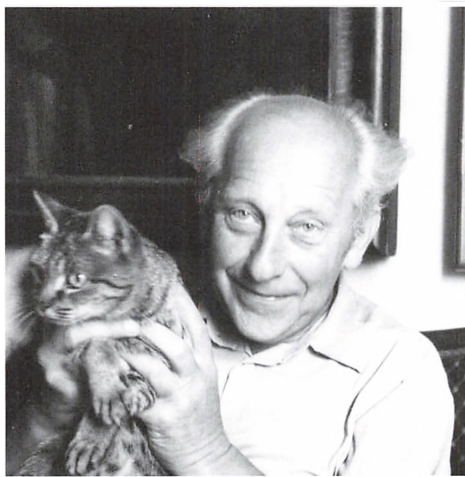
Historisk Forenings første udflugt blev en meget støt succes. Der var omkring 86 deltagere, dels i rutebil, dels i private vogne. Ogsaa sommergæster, baade københavnerne og enkelte udlændinge, deltog i den interessante tur.

I Hellebæk havde overlærer Hildinge opstillet et stort egnskort ved probérhuset for at kunne illustrere sit foredrag, om stedets historie.

I Hornbæk blev selskabet modtaget af pastor, Højrup og skoleinspektør Eusebius Jacobsen samt magister Hans Ellekilde, der havde maattet hentes fra Gentofte amtssygehus. Han fortalte kirkens tilblivelseshistorie og om de gamle kirkeskibe.

Turen sluttede paa Tikøb Kro, hvor folkedansere og medlemmer af Helsingør Privatorkester sørgede for underholdningen. Overlærer Meyling fortalte i en pause om Stenfeldts manuskript »Tikøb sogns historie«, som man gerne vil have udgivet i tryk.

Dagbladet Nordsjælland bragte efter foreningens første udflugt dette referat af begivenhederne. Arne Meyling havde tilsyneladende formået den sengeligende Hans Ellekilde til at møde !

*Maleren og keramikeren Hjalmar Nielsen var foreningens første formand fra 1958 til sin død i 1961.
(Foto 1956)*

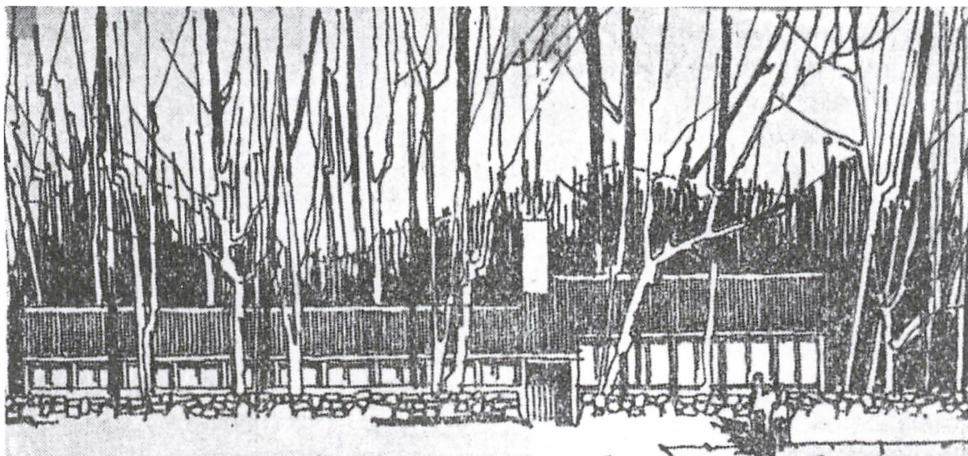
juli, holder "Den historiske Forening for Tikøb Kommune og Omegn" sin sommerudflugt. Som leder af Tikøb Kommunes Historiske Samling, vil jeg hermed på det varmeste anbefale alle foreningens medlemmer at slutte op. Det var i sandhed en begivenhed i Tikøb kommune, da de mange hin aften i marts måned stiftede den historiske forening. Så vidt mig bekendt har man ingensinde her, på en blot og bar opfordring, kunnet få folk i den grad til at fylkes om en "åndens sag", som det da skete. Det var – sagt uden overdrivelse – som om man atter mærkede et pust af stemningen fra frihedskampens dage – en fælles vilje til at løfte i flok, til at samles om alt, hvad vi roser os af i dansk kultur – retten til frit at tænke, tro og tale, kernen i vor grundlov

og fundamentet i vort demokrati – historisk set netop kraften, der vandt sejr den 6. juli 1849. Men det er ikke blot de store minder, der tæller – alt tæller – for intet i en kultur er et isoleret fænomen, alt er samhörigt og under en fælles skæbne.. Derfor tæller i ligeså høj grad mindet om dagliglivets trofaste arbejde – i handel ogandel – i by og på land, i værksted og fabrik, kontor og skole - alt er historisk set en enhed og må betragtes i sin udvikling for ret at forstå nutiden."

Turen blev da også en succes med 80 deltagere. Samme år i august arrangeredes en historisk vandring under ledelse af skovrider Børge Jacobsen til Munkegaard Hegn, og i oktober var der foredrag om Tikøb Kirke i kirken med deltagelse af 150 mennesker. I samme måned var der foredrag af lærer Ploug Sørensen i Hornbæk om grevinde Danner og i november 1958 møde på Kystens Perle med magister Ramskov fra Nationalmuseet, der fortalte om vikingetidens kultur.

Uenighed om foreningens kurs

Som det allerede fremgår af bl.a. Henri T. Meyers indlæg, var Arne Meyling hele tiden på kant med myndighederne m.h.t. museets fremtid og virke. Han var fortsat ikke tilfreds med forholdene på Espergærde Skole og forsøgte nu også at få Historisk Forening medinddraget i sagen, bl.a. ved at forsøge at få vedtaget resolutioner om museets fremtid på foreningens generalforsamlinger.

Foreningens daværende bestyrelsesmedlem, arkitekt Per Christiansen, udarbejdede i vinteren 1961 dette forslag til et helt nyt museum til afløsning for lokalerne på Espergærde Skole. Museet var tænkt bygget på den såkaldte Skovtrekant øst for Espergærde Station (mellem Mørdrupvej og Ved Stationen)- men blev som bekendt aldrig til noget, da statens museums konsulent ikke ville anbefale det.

Men ikke alle i bestyrelsen var enige – bl.a. måtte Børge Jacobsen og Gorm Schleiss i april 1959 skrive til den daværende formand, Hjalmar Nielsen, og understrege, at foreningens formål efter deres opfattelse var at arrangere møder og udflugter – underforstået at sagen om museet ikke burde tages op hele tiden. Hvis man imidlertid ser på de oprindelige foreningslove, så var foreningens formål flerdelt:

Dels var formålet, at forøge oplysningen om kommunens fortid, dels at give både oprindelige beboere som nytilflyttere, lejlighed til at få nærmere kontakt med egnen og dermed forstå nutiden bedre, dels at virke til støtte for Tikøb Kommunes historiske Samling, dels at arrangere møder

og udflugter, dels at virke for at museet kunne få bedre pladsforhold. I paragraf 9 står der imidlertid, at bestyrelsens hovedopgave er at tilrettelægge møder i det omfang, økonomien tillader. Endvidere understreges det i vedtægten at "så vidt kassebeholdningen strækker, skal der til møderne indkaldes landets bedste kræfter". Man havde med andre ord høje tanker om foreningen og dens virke. Til forståelsen af denne og den efterfølgende diskussion skal man tage i betragtning, at Historisk Forening i langt højere grad end senere rent faktisk havde et eller to ord at skulle have sagt i den lokale debat – og i forhold til sognerådet.

Forslag om et helt nyt museum

På den efterfølgende generalforsamling

i 1960 deltog bl.a. sognerådsformand Karl Olsen, der udtalte, at det ikke var hans opfattelse, at der var tilstrækkelig tilslutning til dannelse af et museum. Og sådan fortsatte det i møde efter møde. Den ene fløj af foreningen, anført af magister Alf Hjort-Moritzen, ønskede at få etableret et museum hurtigst muligt – og den anden part, anført af skovrider Børge Jacobsen, havde en mere pragmatisk holdning til sagen.

Imidlertid forenedes parterne i starten af 1961 på grund af et forslag som arkitekt Per Christiansen havde udarbejdet. Da sagen havde bølget frem og tilbage – ikke mindst i lokalpressen – havde bestyrelsen valgt at holde det hemmeligt, at det på en ekstraordinær generalforsamling ville præsenteres et helt nyt forslag til et museum på den såkaldte Skovtrekant ved Espergærde Station.

Forslaget blev mødt med stor begejstring og betød at de to stridende parter i foreningen kunne forliges om dette forslag, som hvis det blev gennemført ville betyde, at de trange forhold på Espergærde Skole kunne afløses af ideelle forhold midt mellem den eksisterende skole i Espergærde og den kommende skole i Mørdrup (Mørdrupskolen). Desuden ville beliggenheden tæt ved Espergærde Station, gøre museet interessant for turister, og der ville endda være mulighed for at udvide museet med tiden.

Ideen skydes atter ned

Inden da havde bestyrelsen forhandlet med Tikøb Kommunes Kulturelle

Skovrider Børge Jacobsen (1909-98) var foreningens formand i perioden 1977-82.

Udvalg om mulighederne for at benytte Sandholmgaard i Rørtang som nyt museum. Den daværende ejer af Sandholmgaard, P. Hansen, var meget indstillet på at gøre dette muligt, men han måtte nu se sit eget projekt blive overhalet indenom af dette nye projekt i Espergærde.

Men hele sagen faldt på gulvet allerede en måned senere. Kommunen bad nemlig statens konsulent for lokalmuseer, P. Halkjær Kristensen, om at vurdere den historiske samling med henblik på om det skulle fortsætte som sådan eller den skulle udbygges til et nyt egnsmuseum. Konsulentens vurdering var entydig: Behold samlingen i tilknytning til skolen – vent til Mørdrupskolen var bygget og dermed kunne aflaste Espergærde Skole – og spar 100-200.000 kr til et nyt museum.

Dermed var sagen i første omgang faldet til jorden. Samlingen blev på skolen – og der skulle gå næsten 20 år før den

Arne Meyling fotografet ved sit skrivebord i kælderens på Espergærde Skole ca 1975.

sag ændredes. I stedet nyindrettedes samlingen i 1963-64 under ledelse af Halkjær Kristensen og dermed var der faldet lidt ro over sagen.

I 1964 var medlemstallet steget til 228 medlemmer, som kunne glæde sig over foreningens otte årlige arrangementer – 3 udflugter og 5 møder, der dengang foregik på Tibberupgaard, som på det tidspunkt var hotel og pensionat. Som bindeled mellem bestyrelse og medlemmer, udsendte foreningen i disse år med jævne mellemrum dupliserede ark med fællestitlen "Egn og Verden". Det var som regel Arne Meyling, der skrev disse sider – i hans velkendte noget florumvundne stil.

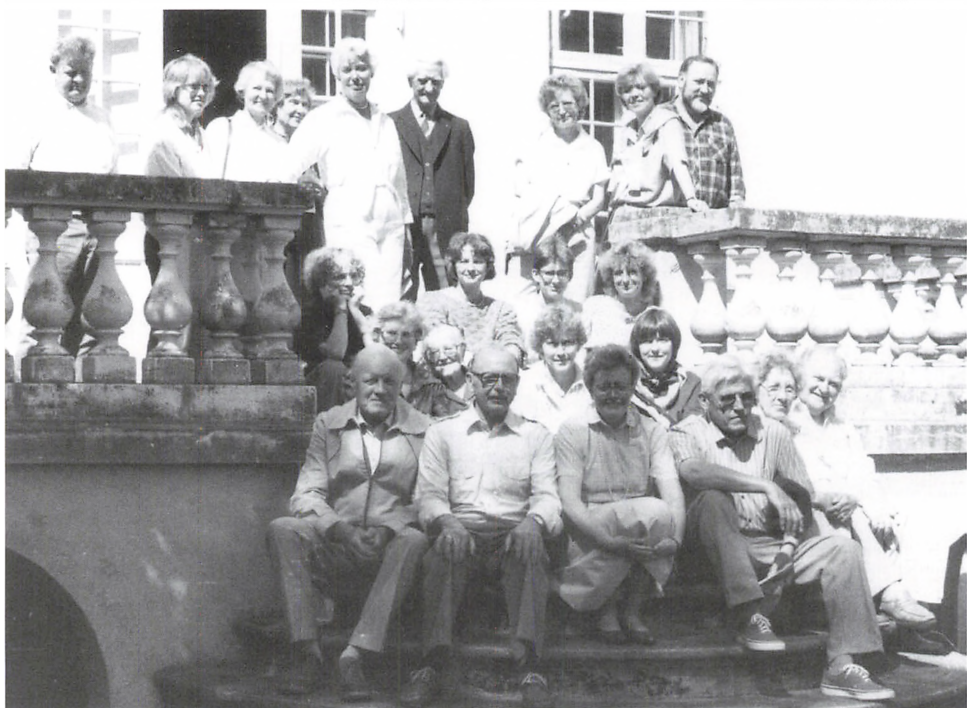
Nyt navn

Den 1. april 1970 sammenlagdes Tikøb Sognekommune med Helsingør Købstadskommune, og det gav anledning til at foreningen skiftede

navn til det noget besværlige navn: "Historisk Forening for Tikøb og Omegn (Helsingør Kommune)". Mon ikke det er det eneste foreningsnavn, som inkluderer en parentes?

Meyling, der i 1968 var blevet udnævnt til "kommuneantikvar", fortsatte op igennem 1970'erne med at udgive "Egn og Verden" til medlemmerne af foreningen – men nu med en ny titel: "Tikøb-Posten". Derudover havde Meyling som museumsleder siden starten af 1960'erne udgivet et periodikum under navnet "Saga". Det smukt trykte hæfte kom ca. hvert andet år i de næste 15 år – med i alt 8 numre. Heri bragtes en lang række museumsrelevante og lokalhistoriske artikler.

I 1973 fik Den historiske Samling også et nyt navn. Det kom til at hedde "Helsingør Kommunes historiske Samling, Statsanerkendt Museum

Foreningen på besøg på Flynderupgaard i maj 1987. I forreste række bemærkes to af foreningens ældste medlemmer: T.v. Vagn Mathiasen og til højre for ham foreningens senere æresmedlem, Christian Sørensen.

for Tikøb-området med Pædagogisk Hovedformål”.

Men kommunesammenlægningen medførte naturligvis en række nye problemer. Den daværende museumschef, Aase Faye, foreslog således at lægge Samlingen ind under Bymuseets ressort og udnævne en ny leder i stedet for Meyling, der måtte anses for at være for gammel til at fortsætte som leder. Meyling var da 70 år og pensioneret som lærer, men fortsat

leder af museet og han blev naturligvis aldeles rasende og ville absolut ikke være under fru Fayes ledelse.

Sagen fandt ingen afslutning – og i 1977 måtte historisk forenings daværende formand, Børge Jacobsen og bestyrelsen atter træde ind og være mellemmand mellem Meyling på den ene side og Det kulturelle Udvalg på den anden side. Efter drøftelser og konsultation med den daværende museums konsulent,

En del af den daværende bestyrelse m.fl. lægger blomster på Arne Meylings grav i 1988. Fra venstre ses Vagn Mathiasen, Jette van Deurs, Poul Delang Olsen, Ritta Vognsen Jensen, Birgitte Jørkov, Poul Eilersen og daværende formand, Inge Schiellerup.

Olfert Voss, blev der strikket et forlig sammen, som indebar, at Helsingør Bymuseum, Den historiske Samling og Hammermøllen fremtidig skulle arbejde sammen under en fælles administration, men med hver sit driftsbudget og hver sin leder,

Samtidig blev det besluttet at flytte Den historiske Samling til Flynderupgaard og der blev annonceret efter en ny leder til dette museum. Hermed var Meylings rolle udspillet på papiret, men i praksis forstod Meyling fortsat at sætte gang i debatten. Den forstummede først da han

døde på sin 80 års fødselsdag i 1983.

I 1977 overtog en af foreningens medstiftere, skovrider Børge Jacobsen formandsposten efter Arne Meyling, og det faldt derfor i dennes lod at føre ovennævnte forhandlinger med kulturelt udvalg. Børge Jacobsen var allerede i 1969 blev pensioneret som skovrider og var flyttet til Danstrup, men selvom han således ikke længere boede i kommunen, svigtede han ikke foreningen.

Egebækken "fødes"

I 1982 overtog etnograf Inge Schiellerup

Grethe Surland Olsen - formand i perioden 1993-95.

formandsposten. Det var i hendes formandsperiode, at der i 1986 blev taget initiativ til starten af medlemsbladet "Egebækken". Anledningen var et ret lavt og stagnerende medlemstal og initiativtager til bladet var det daværende bestyrelsesmedlem, forfatterinden Birgitte Jørkov. I sin velkomst til læserne skrev Birgitte Jørkov bl.a.: "...jeg tror, at Egebækken med tiden vil udvikle sig til det vi håber, nemlig en lille, men væsentlig brik i vort lokalsamfund".

I al fald har "Egebækken" udviklet sig. De første numre var maskinskrivne og fotokopierede og på kun 10-12 sider – men det var den begyndelse, der skulle til. Sammen med bl.a. Christian Sørensen, Anne Majken Snerup Rud og Kirsten Hofstätter fik Birgitte Jørkov løbet et velfungerende medlemsblad i gang. Fra 1988 overtog Christian

Sørensen redaktørposten, indtil Poul Korse tog over i 1991. P.g.a. sygdom måtte Poul Korse overlade posten til Kjeld Damgaard i 1994.

Atter nyt navn

Allerede i 1987 besluttede bestyrelsen at foreningens navn "Historisk Forening for Tikøb og Omegn" skulle ændres. Årsagen var at navnet var for tungt og med tiden også var blevet for upræcist. Man fremhævede bl.a. at navnet Tikøb ikke længere sagde folk noget og at medlemmerne primært nu boede i Espergærde-området. Bestyrelsen bad derfor foreningens medlemmer om at fremkomme med et nyt forslag til et foreningsnavn, der både var kort og præcist.

Det skulle imidlertid vise sig at være sværere end som så. Sagen var på flere generalforsamlinger igennem de næste fem år – uden at der kunne skabes flertal for en navneændring. Modstanderne af en navneændring var af den opfattelse, at netop en historisk forening sagtens kunne bibeholde et "gammelt" navn som Tikøb, at navnet Tikøb var med til at binde foreningen sammen med den fortid, som netop Meyling agtede at fastholde for befolkningen og at det ville være en fejl at fravælge Tikøb-navnet, da det signalerede at foreningen jo egentlig var en forening for hele det gamle Tikøb sogn og kommune.

Ikke desto mindre vandt tilhængerne af et nyt navn i 1993 en afstemning om sagen – og nu blev navnet "Historisk

Forening for Espergærde og Omegn". Det blev det således ikke kortere af – om det blev mere præcist må man spørge medlemmerne i Snekkersten og Tikøb om.

Nye tider

Efter Inge Schiellerups formandsperiode fra 1982-90 skiftede formandsposten tre gange i de følgende fem år, men i 1995 overtog ingeniør Holger Dahl formandsposten. Holger Dahls formandsperiode skulle vise sig at blive en fremgangsrig periode for foreningen. I 1995 var der 120 medlemmer af foreningen – fem år senere i 2000 var medlemstallet 230 – og i 2004 stabiliserede medlemstallet sig på omkring 330 medlemmer.

Det var egentlig ikke fordi bestyrelsen gjorde så mange nye tiltag, men hvis man skal se tilbage på hvad der rent faktisk er sket i de forløbne 12 år, så er der ingen tvivl om, at mødernes og udflugternes kvalitet er høj – hvilket også tydeligt fremgår af de meget velbesøgte møder, der næsten altid afholdes på Espergærde Bibliotek. Også Egebækkens bedre tryk og større omfang har givet fornyet interesse for foreningen – og så har det utvivlsomt også haft betydning at foreningens bestyrelse valgte at lade foreningen være mere synlig i den offentlige debat. Endelig skal man ikke udelukke at den almindelige stigende interesse for historie også har været et plus for denne forening.

Holger Dahl er den, der har haft formandsposten længst - fra 1995-2006 - bortset fra stifteren Arne Meyling.

Efter 11 år som formand, måtte Holger Dahl i 2006 ophøre på grund af svigtende helbred. Han afløstes af Preben Poulsen, der har fortsat den lagte linje, og som er formand i jubilæumsåret 2008.

Foreningens formænd gennem 50 år:

1958-1961	Hjalmar Nielsen
1961-1977	Arne Meyling
1977-1982	Børge Jacobsen
1982-1990	Inge Schiellerup
1990-1991	Poul Eilersen
1991-1993	Kirsten Borneland
1993-1995	Grethe S. Olsen
1995-2006	Holger Dahl
2006-	Preben Poulsen

Om starten af Meylings museum

Af Christian Sørensen

Historien bag Meylings museum begynder med at Arne Meyling kom til Espergærde Skole i 1936 som lærer med naturhistorie som hovedfag. Det blev dog egnshistorien, der kom til at optage ham resten af livet. Meyling fandt hurtigt ud af, at Tikøb Kommune var rig på historie, og gennem sin fantastiske fortællerevne levendegjorde han fortidens historie for børnene. Imidlertid var han bevidst om, at hvis forståelsen skulle være endnu bedre, så skulle børnene i direkte kontakt med de gamle ting.

Han havde med sig en lille privat samling af mineraler, som han flittigt brugte i undervisningen. Den blev på en måde begyndelsen til hans historiske samling. Nationalmuseet blev interesseret i Meylings idé med tingenes brug i skolen - og sendte derfor nogle redskaber og andre ting til lån for Espergærde Skole.

Arne Meyling lavede også klassebesøg på de gamle gårde i Tibberup og Mørdrup. Her kunne eleverne opleve historien direkte på stedet.

Denne nye form for pædagogisk under-

Det var her på Espergærde Skole, at Den historiske Samling havde til huse fra starten til 1978.

visning, satte noget i gang hos børnene og deres forældre. Nu kom der jævnligt ting til brug i timerne.

Allerede i 1944 var det blevet til en ret stor historisk samling, som fyldte det ene kælderrum efter det andet. Her indrettede Arne Meyling et enestående egnsmuseum, grupperet i et historisk mønster, der på trods af meget trange pladsforhold, gav eleverne en oplevelse ved at være i nærkontakt med de gamle ting.

Via skolekommissionen tilbød Arne Meyling at Tikøb Kommune kunne overtage den egnshistoriske samling som ejer og som økonomisk garant. Sognerådet

Arne Meyling (1903-1983) fotograferet i 1940 medens han som ung lærer var ansat på Espergærde Skole.

modtog med tak samlingen den 24. april 1944. Man forventede herefter at samlingen skulle indgå i historieundervisningen ved de kommunale skoler. Det betød i praksis at samlingen skulle være egnsmuseum for hele Tikøb Kommune. Arne Meyling tog derfor en gammel idé op med udlån til skolerne af museumsting til brug i undervisningen.

Efter krigen i 1945, blev der årligt rundsendt fire-fem "vandre-kasser" til kommunens syv skoler med historisk indhold og mapper med forklarende tekster om

den pædagogiske brug af tingene i undervisningen.

Meyling udsendte endvidere periodisk nogle orienterende skrifter: "Klokken" og "Eggen". De indeholdt dels nyt til skolerne, dels nyt om gammelt fra Tikøb Kommune. Begge papirer indeholdt lokalhistorisk stof og blev uddelt til samtlige lærere ved kommunens skoler.

For at delagtiggøre en større kreds af befolkningen i det lokalhistoriske arbejde, udsendtes desuden en publikation under navnet "Saga". Den blev redigeret af Arne Meyling og kommunen finansierede bladet efter indstilling fra det kulturelle udvalg.

SAGA udkom periodisk og blev også udsendt gratis til kommunens skoler, biblioteker, museer, historiske foreninger og pædagogiske institutter. I 1973 blev der endda lavet et særtryk af SAGA på engelsk til samtlige nationalmuseer i verden! Det blev bekostet af Ministeriet for Kulturelle Anliggender samt af Undervisningsministeriet.

Særtrykket indeholdt en lang række instruktive fotografier af undervisning med museumsting med tekst og redaktion også af Arne Meyling.

I hele hans skribentvirksomhed nød han stor hjælp af datteren, billedhugger Ritta Vognsen Jensen, der med sine kunstneriske evner, kunne illustrere sin faders historiske artikler med de nødvendige tegninger.

Ørsholtgaard

Historien om "Gammel" Ørsholt, om Ratterup og alle de andre navne gården har haft - og historien om alle de andre nu nedlagte gårde...

Af Kjeld Damgaard

For at forstå det nuværende Ørsholts historie og udstrækning er det nødvendigt at inddrage en lang række nu nedlagte ejendomme. Men lad os starte med at se på det sted, hvor det nuværende Ørsholt ligger.

Ratterup (matr. nr. 2, Ørsholt)

Den ældst kendte bebyggelse på stedet kaldtes Ratterup – et navn, der ikke med sikkerhed kan forklares, men som måske betyder "Ratte's bebyggelse" – idet dog bemærkes, at mandsnavnet Ratte eller Ratti ikke kendes fra andre kilder.

Ratterup optræder første gang i de såkaldte lensregnskaber fra 1582-83 og i øvrigt igen i en jordebog fra 1588-89. Hverken Ratterup eller Ørsholt optræder i Esrum Klosters fortegnelser, så hvis ejendommene har eksisteret på den tid, har de ikke hørt under klosteret, men tilhørt kronen. Under alle omstændigheder sælger kronen (staten) Ratterup den 5. november

1672 til amtsforvalter og kgl. fiskemester Hans Rostgaard.

Denne handel omfatter imidlertid mere end Ratterup. Det skyldes det forhold, at ridefoged på Kronborg Len, Hans Rostgaard (1625-84) under svenskekrigene 1658-60 tillagde sig så store fortjenester, at han af kongen blev lovet en belønning. Denne belønning blev Krogerup Gods, der foruden selve gården Krogerup dels bestod af fiskerlandsbyerne Humlebæk og Espergærde samt af landsbyerne Tibberup og Mørdrup. Men derudover af en hel del strøgods, bl.a. en ejendom i Snekkersten "Fiskerboden", nogle huse i Gurre, øerne Anholt, Nekselø og Sejerø samt af gårdene Ørsholt og Ratterup. Ratterup var herefter underlagt Krogerup Gods som arvefæste helt frem til 1795.

Gamle Ørsholt (matr. nr. 1, Ørsholt)

Man vil bemærke, at der altså dengang både var en gård ved navn Ratterup og en anden gård ved navn Ørsholt. Sidstnævnte lå længere mod nordvest – gan-

ske tæt ved skovløberstedet "Ørsholthus". Denne ejendoms alder kendes heller ikke – i historiske dokumenter optræder navnet første gang i Danske Kancelliregistranter den 19. aug. 1550, og derefter med jævne mellemrum i både 1500- og 1600-tallet. Navnets betydning er usikkert. Måske er der tale om et personnavn Øthær i forleddet, måske er "ørs" et ældre dansk ord for en stridshingst. Efterleddet "-holt" betyder en skov.

Hans Rostgaard (1625-84) fik det lille gods Krogerup som tak for sin indsats under svenskekrigene - og sammen med Krogerup hørte bl.a. også gårdene Gl. Ørsholt og Ratterup..

For at undgå forvekslinger kalder vi herefter denne ejendom for "Gamle Ørsholt". Også denne gård bliver som allerede nævnt overladt til Hans Rostgaard den 5. november 1672. Også denne ejendom forbliver i Rostgaard-familiens eje i flere generationer og går først ud af Krogerups eje i 1795.

Matriklen 1681

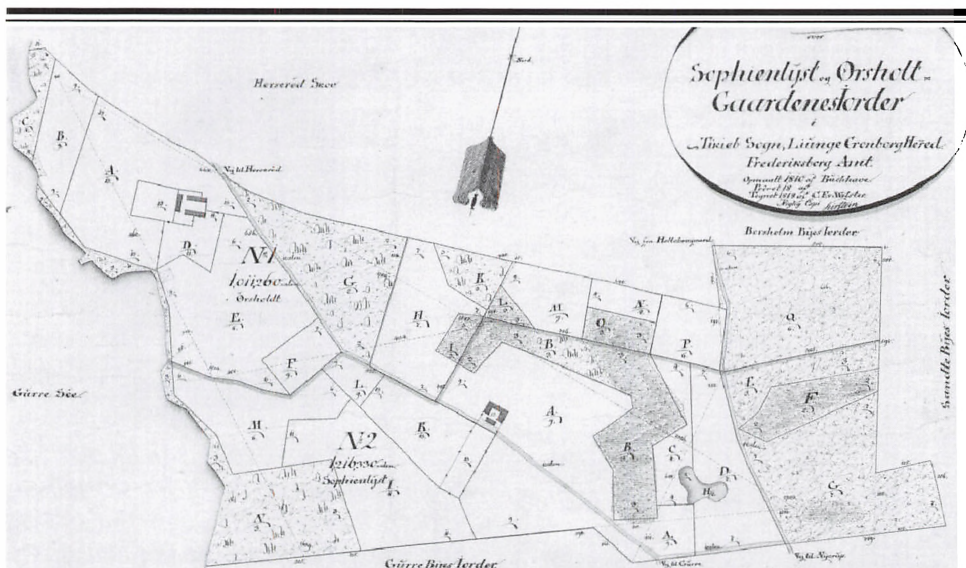
Men tilbage til året 1681, hvor der findes en fortegnelse over alle jorder i det daværende Kronborg Amt. I denne fortegnelse opgives det, at begge gårde ejes af Hans Rostgaard, men at bonden på Ratterup er Peder Jørgensen og på Gamle Ørsholt Jens Nielsen. Vi kender ikke andet til disse fæstebønder end navnene, men matriklen (som egentlig er en beskrivelse af jordene) fortæller ganske detaljeret hvor gårdenes vange lå og hvorledes de blev drevet. Det gælder således for begge ejendommers vedkommende, at de lå tæt på Kongens Overdrev, som bønderne altså kunne udnytte til deres kvæg. Derfor måtte de naturligvis betale en afgift, hvorimod de tilsyneladende kunne tage alt det underskov til brænde og til at lave

gærder af, som de havde brug for. På trods af nærheden til Gurre Sø, er der i 1681 ingen fiskeri fra de to ejendomme. Jordene beskrives som dels muldede dels sandede. Begge gårde havde kun en vang hver – i modsætning til de fleste landsbyer, der havde trevangsskift.

En enkelt interessant oplysning fremgår også af beskrivelsen fra 1681, nemlig at der på Ratterups grund findes et "Holtzhuus" (=træhus), hvortil hører en kålhøve. Det oplyses at der bor Lars Persen, som må give 3 sletdaler i leje.

Det første navneskift

Som nævnt overtog Hans Rostgaard ejendommene i 1672, og efter hans død i 1684 arvede sønnen, Frederik Rostgaard Krogerup med det underliggende gods. I starten af 1700-tallet overdrog

På dette matrikelkort over Ørsholts jorder fra 1810, ses tydeligt de to ejendomme, der dengang udgjorde hele matrikellavet. Øverst til venstre ses den oprindelige Ørsholtgaard (i artiklen kaldet Gl. Ørsholt) og midt på kortet den daværende gård med navnet Sophienlyst - d.v.s. den nuværende Ørsholtgaard. Bemærk i øvrigt at den gamle forbindelsesvej mellem Gurre og Horserød gik ad den nuværende allé til gården, tæt forbi denne og videre op til Horserød Hegn, hvor vejen fortsatte ad den endnu eksisterende skovvej med navnet Ørsholtvej.

Rostgaard ejendommen til sin svigersøn, Frederik von der Maase (før adlingen hed han Frederik Masius). Han var gift med Conradine Sophie Rostgaard, og omkring 1720 blev Ratterup omdøbt efter hende til Sophienlyst.

I 1774 arvede Frederik von der Maases søn (af 2. ægteskab), Frederik Anton Adam von der Maase Krogerup m.v.

Men i samme periode nævnes netop Gamle Ørsholt som en smuk lystgård med have – indrettet af den daværende

svenske konsul og postmester i Helsingør, Samuel Gottlieb Krüger, men sandsynligvis var gården netop genopført efter en brand i 1769. Krüger nævnes ganske vist som ejer, men har sandsynligvis været fæster. Det samme gælder hans efterfølger i embedet, Peter Rahling.

I 1794/95 sælges Sophienlyst og Gamle Ørsholt så endeligt fra Krogerup og Rostgaard-slægten. I nogle årtier har de to gårde herefter forskellige ejere, hvorfor vi atter må se på ejendommene hver for sig.

Sophienlyst og Louisenlyst

I første omgang blev gårdens bygninger i 1794 købt af Carl Christian Lemback, hvorimod jorden stadig tilhørte Krogerup. I 1796 købtes bygningerne i første omgang af den helsingoranske købmand Joachim Christian Høst, der kort efter dog også overtog selve jorden fra Krogerup.

Da Joachim Høst døde i 1821 overtog Peter Jørgen Petersen ejendommen, der nu kaldtes Louisenlyst – muligvis efter Joachim Høsts hustru. Men allerede året før var der opnået tilladelse til at lægge en række gårde i samdrift. Det gælder de gårde fra Gurre landsby, som allerede da var opkøbt, nemlig Louisenroe, Kildegaard og Lyngegaard.

Gårdene fra Gurre

Den første af Gurre-gårdene, der blev opkøbt af Joachim Høst var Louisenroe (matr. nr. 2, Gurre). Gården der lå den nuværende adresse Gurrevej 390 og har ved en række matrikelændringer i 1915 fået matrikelbetegnelsen 4 d, Gurre.

Samtidig opkøbtes Lyngegaard, som også indtil da havde tilhørt kronen. Den lå på nuværende adresse Gurrevej 396 og ejendommen har fortsat matr. nr. 6 a, Gurre.

Matr. nr. 5, Gurre, Kildegaard, var den tredje gård, der opkøbtes af major Høst – det skete i 1811. Gården lå oprindeligt i selve Gurre By (syd for landsbygaden), men flyttede ud af landsbyen i slutningen af 1700-tallet til en placering ca. midtvejs mellem Gurre By og Louisenlyst. Fra 1818 ændredes navnet til "Stokholm". Ejen-

dommen blev ant. nedrevet før 1857 – på nær en enkelt bygning, der stod frem til ca. 1915.

Disse gårde havde som nævnet alle ligget i Gurre landsby, men i forbindelse med udskiftningen i slutningen af 1700-tallet, blev det besluttet at nogle af Gurre seks gårde skulle flyttes ud af landsbyen. Det gjaldt således Kildegaard samt Stokkegaard – sidstnævnte blev senere også en del af Ørsholt.

Gamle Ørsholt

Den gamle Ørsholtgaard blev også fra-solgt Krogerup. Det skete i 1795 og den nye ejer hed Isac Gløerfeldt, der var svensk generalkonsul i Helsingør. Det var oberst von der Maases enke, Sophia Henriette von Moltke, der solgte ejendommen, men på specielle vilkår. Gløerfeldt og efterfølgende ejere skal nemlig betale en årlig afgift til Krogerup på 27 rigsdaler. Imidlertid havde Gløerfeldt haft ejendommen igennem en længere årrække som fæster. I den periode havde han opført "anseelige og bekostelige bygninger" samt forbedret jordene uden at Krogerup Gods havde ydet hjælp til det. Derfor fik Gløerfeldt et nedslag i den årlige afgift på 8½ rigsdaler så længe han var ejer. Senere ejere må dog betale den fulde afgift.

I 1805 solgte Isac Gløerfeldt Gamle Ørsholt til en mand ved navn von Hemmert, men hans tid på gården bliver ganske kort idet hans dødsbo allerede i 1808 sælger til købmand og major Michael Liebmann. Han døde i 1819 og gården overgik derpå til oberstløjtnant Hansen.

Ørsholts hovedbygning som den så ud omkring 1905 - set fra syd.

som dog atter tilbagesælger gården til Michael Liebmanns enke, Birgitte Augustine Liebmann f. Sponneck.

Fra hendes ejerperiode er der en beskrivelse fra ca. 1830, hvori gården beskrives som et sted, der *"afgive Bopæl for en Familie af Stand"*. Gården beskrives således: *"Et teglhængt Stuehus og 3 Udhuse, alle af Muur og Bindingsværk"*. Gårdens tilliggende var da 40 tdr.l.d. ager, 12 tdr.l.d. skov, og 8 tdr.l.d. mose. Der dyrkedes dengang rug, byg, havre og kartofler. Besætningen bestod af 4 heste, 8 køer, 12 får og 6 svin.

I 1839 overtog datteren Mathilde Jensen f. Liebmann Gamle Ørsholt og hun blev

den sidste særskilte ejer af gården. I 1843 solgte hun nemlig til kammerraad, cand.jur. Jørgen Rasmussen, der allerede da ejede Louisenlyst.

Urtekræmmer Østergaards ejerperiode

Som tidligere beskrevet, blev Louisenlyst overtaget af Peter Jørgen Petersen i 1821. Han beholdt gården frem til 1829, da urtekræmmer Hans Nicolai Østergaard købte ejendommen. Året efter blev gården beskrevet således: *"Gården bestaae af et Stuehus, som afgiver en bequem Bopæl for en Familie udenfor Bondestanden, samt 3 Udhuse, alle af Muur og Bindingsværk. Ved Gaarden er en smuk Have."* Til gården hørte da 78

tdr.ld. ager, 30 tdr.ld. eng, 56 tdr.ld. mose og overdrev samt 6 tdr. ld. skov. På jordene dyrkedes rug, byg, havre, hør, kartofler, ærter og vikker (= en bælgplante, der anvendtes til foder). Besætningen bestod af 7 heste, 24 køer, 8 får og 8 svin. Til gården hørte da 3 huse med jord.

Hans Nikolaj Østergaards søn, Ludvig Østergaard har nedskrevet sine erindringer om sin barndom på Louisenlyst. Han blev født i 1826 – kort før faderen, der var urtekræmmer i Borgergade i København – købte Louisenlyst. Ludvig Østergaard skrev bl.a.:

Gaardens Bygninger bestod af 4 Længer. Stuehuset havde Hovedindgang saavel fra Gaarden som fra den forbi Gaarden løbende Vej, der førte fra Gurre til Horserød, havde Kvist til begge Sider, hvor hele Befolkningen havde sine Soveværelser om Sommeren, medens mit Forældre havde Soveværelse i Stueetagen om Vinteren. ... Foruden de 4 Længer, Gaarden bestod af, laa ved dens vestre Side en vældig Kartoffelkælder, hvis Tag naaede til Jorden.

Skoven var fri Ejendom, idet hver enkelt Træ var købt paa Auktion paa Roden af Louisenlysts tidligere Ejer Peder Pedersen, der med sin Hustru levede paa en lille Gaard, han selv havde bygget paa 40 Tdr. Land, han selv havde forbeholdt sig ved Salget til min Fader. Denne lille Gaard kaldte han Pedersborg, den var bygget paa holstensk. ...

Min Fader havde 36 Køer og 8 Heste, hvoraf en hed Frants, en Trine, en Lotte og en Spids. Der avledes aarlig en overordentlig stor Mængde Kartoffler, ja, saa

mange, at Smeden fra Horserød med Kone og en voksen Datter fortjente hen ved 100 Tønder, han maa altsaa have optaget hen ved 900 Tdr. Kartoffler. ... I Høsten maatte jeg sidde paa Ryggen af Hesten, der var forspændt en Træ-Stubbrive med flade, brede Tænder, medens Fader rev Stubben. Samme Forretning betroedes mig, naar Fader hyppede Kartoffler. Til andre Tider kantede vi Tørv eller Tørv i Skruer. Dette Arbejde syntes jeg var ganske morsomt...

Indkørslen til Gaarden skete gennem en Lindeallé vel ikke mere end $\frac{1}{4}$ Fjerdingvej. Disse Træer var en stor Pryd paa Vor Gaard. De var vel 100 Aar gamle. Ved hver Ende af Stuehuset stod et prægtigt Bøgetræ med en 12 Alen høj blank Stamme, vel mere end 3 Alen i Diameter. Disse var ogsaa en stor Sjældenhed, de pynkede svært paa Omgivelserne. Ude paa Marken for Enden af Lystskoven stod en lille Samling af Bøgetræer, der var plantede i en Rundkreds – de kaldtes "Herrens Lysthus"....

Levemaaden paa Louisenlyst var meget god; hver anden aften fik vi Vandgrød og Mælk, og hver anden Aften fik vi kogte Kartoffler og Meldyppe. Om Søndagen fik vi Kaffe, Bassekonen kom hver Søndag Formiddag og fik rigelig Afsætning, idet vi Børn altid sørgede for at have lidt Skilinger at købe Hvedebrød for. ...

Kørerne fodredes med Kartoffler, der blev kogt i et Sukkerfad, der blev stillet over den indmurede Kedel, der stod lige ved Borgerstuedøren, saa fra dette Sukkerfad forsynede Folkene sig hver Aften med kogte Kartoffler til deres Aftensmad. ... Vor nabo mod nordvest var Enkefru Lieb-

mann, der havde to Døtre og en Søn, der var Kaptajn i Søetaten. Hvor var det dog elskelige Mennesker. I over fire Aar læste jeg hver Dag Fransk hos Enkefru Liebmanns Datter, Enkefru Jensen, der ogsaa boede paa Ørsholt.

En af folkestyrets pionerer

Østergaard solgte i 1836 gården til Jørgen Rasmussen, og da han i 1843 også overtog Gamle Ørsholt, blev det begyndelsen på en ny æra. Jørgen Rasmussen fik nemlig i 1852 kgl. bevilling til at sammenlægge Louisenlyst (der jo allerede var sammenlagt af 4 gårde i 1820) med Gamle Ørsholt.

Jørgen Rasmussen var med fra start, da folkestyret i Danmark var i sin vorden. Da således Tikøb Sogneforstanderskab (forløberer for sognerådet) skulle vælges i forbindelse med etableringen af den nye Tikøb Kommune den 1. januar 1842, sad Jørgen Rasmussen med ved bordet. Det gjorde han i tre år, men blev senere valgt igen og blev endda formand for sogneforstanderskabet i årene 1851 og 1853. Men ikke nok med det, så var han også medlem af det første folkevalgte amtsråd i Frederiksborg Amt. Han var således medlem her fra 1842-48 og igen i perioden 1862-68. Og da det første folketing skulle vælges i 1849, blev han sandelig også medlem her. I tre perioder sad han i folketinget: 1849-52, 1855-59 og 1863-64. Jørgen Rasmussen blev dog ikke medlem af Landstinget, men fik dog alligevel en tilknytning, da han i perioden 1857-58 var en af Landstingets sekretærer.

Jørgen Rasmussen (1803-81) var medlem af både sogneforstanderskab, amtsråd og folketing - og var en af sognets ledende mænd gennem tre årtier.

Jørgen Rasmussen solgte i 1854 hele herligheden til svigersønnen, konsul Geert Geelmuyden, der var gift med Marie Rasmussen. To år senere købte Rasmussen Flynderupgaard og drev den i en årrække. Geelmuyden havde kun Louisenlyst i to år, hvorefter forpagter Svend Mads Trolle købte gården. Hans enke sad i uskiftet bo 1865-73, hvorefter ejendommene overgik til P.E. Steenholdt i et års tid. I 1874 købtes ejendommen af Harald H. Quistgaard. Der var ham, der den 17.

december 1875 fik Indenrigsministeriets tilladelse til at alle fem ejendomme under ét kunne kaldes Ørsholt.

Christian Hansen om Gamle Ørsholt

Den lokale historiefortæller Christian Hansen, skrev i 1916 om "Øernes Holt", at "mellem Guresøens nordlige Bred eller mellem denne og Horserød hegn ligger en større Sten- og Jorddyngge, hvori der findes Kældre. Dette er Ruiner af det egentlige Ørsholt, der blev revet ned i

midten af 1800-tallet.

Christian Hansen var meget interesseret i Gurre-egnens historie og brugte hele sit liv på at indsamle historier fra området – ofte gennem samtaler med gamle folk på stedet. Desværre er Christian Hansens beretninger sammensat af både overleveringer, sagn og sande beretninger. Dertil kommer, at Christian Hansen aldrig har oplyst om sine kilder – og da han ind imellem refererer til detaljerede

Dette hus ligger så afsides, at det ikke har nogen adresse. Det er heller ikke medtaget i Kommuneatlasset, der registrerer bevaringsværdige huse - og måske er det en alvorlig fejl. Godt nok er det endnu ikke lykkedes at finde husets nøjagtige historie, men der kan godt have ligget bebyggelse ved Guresøens bred langt tilbage i tiden, således som Christian Hansen skriver. Også selvom det ikke umiddelbart fremgår af de ældste kort over området. Også husets navn har givet anledning til forvirring. Huset er i folkemunde blevet kaldt "Fiskerhuset", Christian Hansen kalder det for "Vadskerhuset", enkelte kilder kalder det for "Ørsholthus" - men endnu i 1990'erne stod der "Gurrebo" på facaden. Billedet er fra 1999 - før den seneste restaurering.

begivenheder, der skal have fundet sted for 300-800 år siden, så må det understreges, at Christian Hansens beretninger kan være ganske underholdende, men næppe står fuldstændig til troende. Da imidlertid Christian Hansens kilder ofte er gamle familieberetninger, så kan der være en kerne eller en flig af sandhed i historierne.

Ovenstående citat er uden tvivl korrekt, da Christian Hansen selv har været på egnen i den pågældende periode. Derimod kan man udtrykke tvivl om en anden af hans historier – hvori han beretter om et mejeri på dette sted i middelalderen.

Samme Christian Hansen har også berettet om huset, der endnu ligger tæt på Gurræsøens bred, og som måske er den sidste rest af det oprindelige Ørsholt. Huset er igennem mange år blevet kaldt "Fiskerhuset", men Christian Hansen kalder det "Vadskerhuset" – idet han beretter at søn oprindelig gik helt op til huset, som benyttedes som vaskehus. Han påstår, at denne funktion gik helt tilbage til Gurre Slots tid, da vandet her var renere end ved Slottet. Hvor gammelt dette hus egentlig er vides dog ikke, men det ses ikke på de ældre kort, hvilket dog ikke er et fuldstændigt bevis for, at der ikke har ligget et hus her igennem lang tid.

Brillanhuset og dets beboere

Samme Christian Hansen har også nedskrevet en historie om

beboerne i "Brillanhuset", som lå ved den sydøstre hjørne af Horserød Hegn - se den særskilte artikel om beboerne i Brillanhuset.

En ejendom

Efter at de fem gårde fra 1875 under ét kaldtes Ørsholt, så var ejerne i det følgende årti:

1878-1880: Hans Wilhelm Liebst

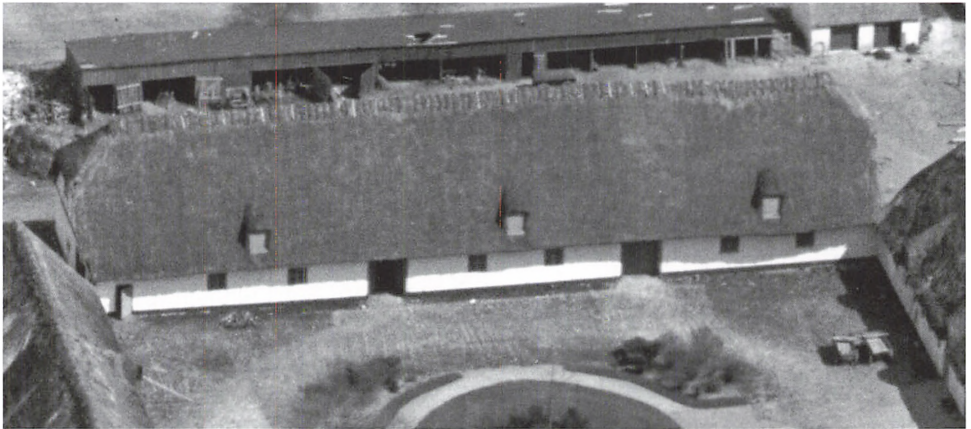
1880-1885: Jacob Vilhelm Saxtorph

1885-1886: Johannes Hjeronimus

Johannes Hjeronimus gik imidlertid konkurs og måtte hurtigt overlade gården til Ferdinand Tutein (1861-1931), der var nevø af ejeren af Gurrehus, Frederik Tutein. Begge hørte til familien bag det velhavende københavnske handelsfirma Tutein, men det var kun Frederik Tutein, der havde fået en kapital med sig ved

Ferdinand Tutein (1861-1931) blev ejer af Ørsholt allerede som 25-årig - stærkt tilskyndet af onklen, Frederik Tutein på Gurrehus. Til højre ses hans første hustru, den smukke Magdalene Dorteas Schøller (1864-1906).

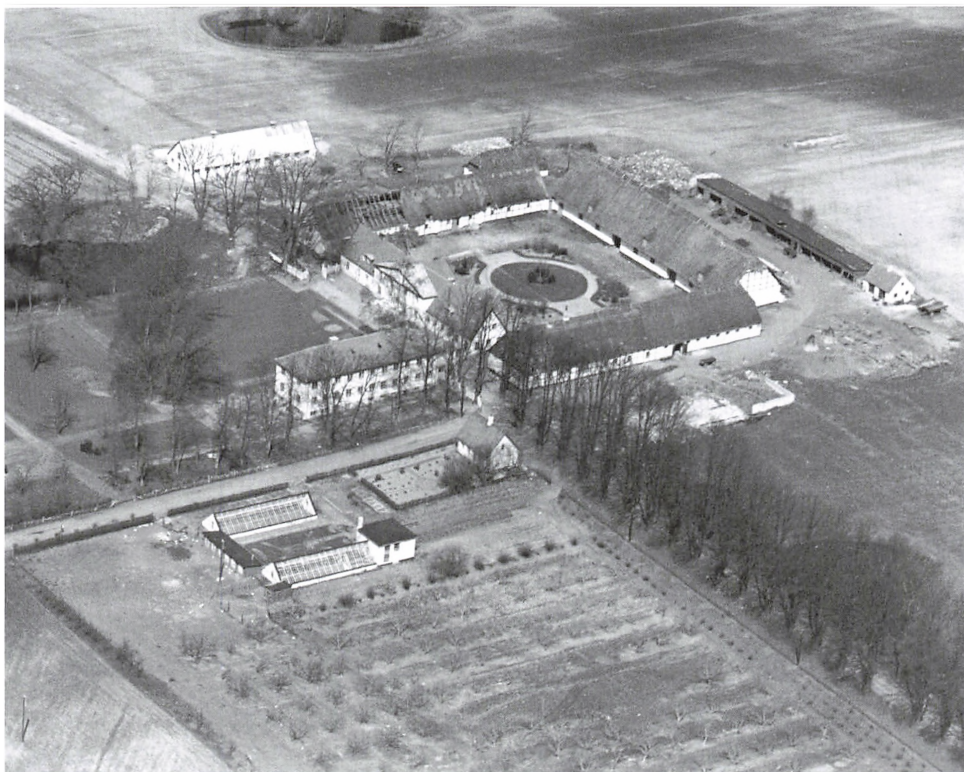
Den store gamle lade stammede fra 1700-tallet, men efter en brandskade i 1998 blev hele laden revet ned - og af en ny større lade opført.

salget. Ferdinand på Ørsholt var - efter sigende - i en ung alder mere eller mindre blevet tvunget til at købe Ørsholt af farbroderen. Og forholdet kan nok have været lidt specielt, da netop Frederik på Gurrehus havde ry for at være noget af en stivstikker og meget svær at omgås. Ferdinand Tutein lod omkring 1890 opføre den nuværende hovedbygning.

Ferdinand Tutein var gift med Magdale- ne Dorthea Schøller (1864-1906) og var vel egentlig udset til at arve den gamle onkel. I mange år forpagtede Ferdinand Tutein da også jorderne fra Gurrehus og drev disse - men som sagt ikke uden den iltre onkels indblanding. Imidlertid kom Ferdinand aldrig til at arve onklen - måske på grund af en helt speciel begiven- hed. Bent Waagepetersen har således erindret følgende:

Sammen kunne Gurrehus og Ørsholt have udgjort en smuk enklave på næsten 700 tdr. ld., men da Ferdinand Tutein giftede sig anden gang med en kone, han uden blusel havde købt af en gartner i Helsingør, blev den gamle på Gurrehus gal i hovedet. Ikke så meget, sagde man, fordi nevøen havde "købt" den smukke fru D., men den gamle mente, Ferdinand havde givet for meget for hende!

Samtidig med at Frederik solgte Gurrehus i 1911, afhændede også Ferdinand Ørsholt med de daværende i alt 345 tdr. ld. Ny ejer blev Charles Christensen, som dog døde allerede året efter. Hans enke Valborg f. Nielsen opkøbte i 1915 den sjette og sidste gård, der kom under Ørsholt. Det var Petersborg (oprindeligt Stokkegaard), der indtil da havde hørt til Gurrehus. Selve Petersborg-gårdens bygninger var måske allerede da nedrevet - i alle fald

Luftfoto af Ørsholt fra 1938, få år efter at "Det Blaa Kors" havde overtaget gården og bl.a. bygget en ny fløj i haven. Bemærk alléen, som ifølge Ludvig Østergaards erindringer allerede var gammel i 1830'erne - og bemærk også, at vejen endnu i 1930'erne fortsætter ligeud forbi sydsiden af stuehuset og videre ud mod det forlængst nedrevne Gl. Ørsholt.

optræder de ikke på et kort fra 1915. Hermed kom Ørsholts samlede tilligendende op på ca. 400 tdr. ld.

I 1916 solgte Valborg Christensen Ørsholt til Hans Nielsen, der igen i 1918 solgte til Jørgen Christian Stannow. Stannow solgte i 1922 en stor del af jordene fra – ca. 72 ha (ca 140 tdr. ld.) som overtoges

af "Udstykningsforeningen for Sjællands og Fyns Stift". Disse arealer, der lå på Gurre Overdrev, blev udstykket til i alt 15 husmandsbrug.

Stannow solgte Ørsholt i 1924 til Holger Ohrt. Denne solgte igen ejendommen i 1926 til Erik Black, som allerede samme år solgte til proprietær H.L.H. Jørgensen.

Interiørbillede fra Ørsholt fra 1970'erne - medens ejendommen anvendtes som behandlingshjem for alkoholikere. Billeder viser det såkaldte hobbyrum.

På den tid havde gården en kvægbesætning på 60 malkekøer, 2 tyre samt 25 stk. ungvæg. Det var proprietær Jørgensen, der i 1934 solgte til "Det Blaa Kors – Kristelig Afholdsforening for Danmark".

Blaa Kors

Foreningen indrettede ejendommen til behandlingshjem for alkoholikere og drev de 260 tdr. Id., der var gårdens areal, ved en forpagter. Behandlingshjemmet var oprindeligt underlagt indenrigsministeriet, men kom senere under Frederiksborg amts Sygehusvæsen. Der blev allerede i 1935 opført en såkaldt patientfløj i tilknytning til de eksisterende bygninger. Senere om- og tilbygninger betød, at der fra starten af 1980'erne var plads til 34 patienter ad gangen.

Patienterne blev placeret i grupper med

otte i hver gruppe. Disse havde en socialpædagog som leder, en leder der fulgte gruppen under hele indlæggelsesforløbet. Hver dag fulgtes et nøje fastlagt program, med emner, der tilsigtede at give patienten "større indsigt i sine psykologiske og adfærdsmæssige mønstre samt at opbygge selvtillid og ansvarlighed", som det hed i behandlingshjemmets egen beskrivelse. Der var til hjemmet tilknyttet tre speciallæger i psykiatri, en almindelig læge samt en laborant. Desuden et antal socialpædagoger og plejere. Alt sammen ledet af en forstander – de første mange år af Kristen Schultz, senere i en længere årrække af N. P. Møller.

Når patienterne – typisk efter 10 uger – havde gennemført behandlingen, blev de sendt hjem, men med stadig forbindelse til Blaa Kors. Der blev således via egen

To fotos fra Ørsholt fra 1998, medens gårdens oprindelige lade endnu delvist stod. Til venstre ses muren gennembrudt, således at man kan se at laden delvist bestod af lerstampede vægge. Til højre et af de karakteristiske gamle vinduer i bygningen. (Fotos: Lone Hvass, Helsingør Kommunes Museer)

læge, hjemmesygeplejerske eller andre etableret en kontakt, der skulle sikre at patienten ikke fik tilbagefald efter udskrivelsen.

I 1997 fik Flemming Schiødt-Eriksen så ejerskabet af Ørsholt. Han lod desværre den gamle lade fra 1760'erne nedrive –

og opførte i stedet de nuværende store bygninger.

I juni 2006 fik chokoladefabrikant Peter og Linda Beyer skøde på Ørsholt, m.h.p. at indrette en del af ejendommen til chokoladefabrikation.

Brillanthisuset ved Ørsholt

I den voldsomme "Julestorm" i 1902 tog mange huse alvorlig skade. Et af disse var det såkaldte "Brillanthisus" ved Ørsholt – og huset tog så alvorlig skade, at det aldrig blev genopført. Huset er sandsynligvis blevet opført i begyndelsen af 1800-tallet som et arbejderhus under gården Lovisenlyst – det nuværende Ørsholt. Om dette hus har gårdejer Christian Hansen i 1916 skrevet en beretning – en beretning som bygger på hvad han har fået fortalt af lokale beboere, og vi kan derfor ikke verificere alle enkeltheder eller begivenheder – men under alle omstændigheder er det en historie, som beretter om de beskedne forhold, der herskede blandt de laveste klasser på landet i 1800-tallet.

Ved det østlige hjørne af Horserød hegn lå indtil julestormen i 1902 et lille hus, som havde fået navnet Brillanthisuset efter et mundheld, som dets beboer brugte, nemlig: "Brillant"! Dette ord brugte han om alt, hvad han udrettede, og alt, hvad han skulle forklare. Hans Livsstilling var kun ringe, nemlig røgter på gården Lovisenlyst ved Gurre Sø. Den gang var røgteren gårdens laveste

Fra Gurreegnen: Det under „Ørsholtgaard“ hørende Fæstehus, „Brillant“ kaldet, har mistet Tag, Spær og iøvrigt alt opstaaende. Flere Hundrede Grantræer ere væltede i Gaardens snukke lille Skov.

Udsnit af avisartikel om skaderne efter julestormen i 1902 - huset, der omtales er "Brillanthisuset".

tyende; han måtte sidde ved nederste ende af bordet i borgstuen, nedenfor drengene, som havde det dårligste spand heste eller vogtede gæs, svin eller får. Nu kaldes kreaturpasseren for fodermester og regnes på flere gårde som gårdens første mand, der står over forvalteren og spiser ved godsejerens bord, går med blanke støvler og hvid krave. Men staldene er også betydelig renere end den gang, da Ole Brillant var røgter. Og klædedragten var også forskellig. Ole ejede kun et par lærredsbukser og en islændertrøje; strømper havde han ikke; huen og træskoene var ikke engang hans egne, men tilhørte de andre medtjenere eller var kasseret af disse. Alt, hvad Ole tjente, gik til brændevin, som han brugte meget af – udover det, han fik på gården. Men

flasken var heller ikke hans egen, den tilhørte husbonden eller kromanden på Marianelund. Han var en ældre ungkarl, da han blev gift og kom til at bo i huset, som herved fik sit navn.

”Stærke Sidse”

Nede på det gamle Ørsholt tjente en ældre pige, som havde været der i mange år. Hun kaldtes Stærke Sidse på grund af sine store kræfter og grove lemmer, hun var tillige lidt skrap i sin mund. Derfor var der ingen, som ville have omgang med hende. Hun følte sig tilsidesat af den øvrige ungdom og vandrede derfor sin vej alene. Ofte gik hun ved Gurræsøens bredder, her sad hun i timevis og skuede ud over søens vande. Der kom en længsel i hende, som hun ikke hidtil havde kendt før en aften, hun så forvalteren og herremandens datter holde stævnemøde i nærheden. Da følte hun kærlighedslængslen i sig. Ingen havde hun haft at holde af. Fader, moder eller søskende havde hun aldrig kendt, og kom i en tidlig alder ud at tjene for sit brød. Hun havde været flere steder som ung, men som ældre holdt hun mest af den stille egn ved Ørsholt, hvor hun vandrede alene om i sin fritid.

Nu, da den nye følelse var kommen over hende, søgte hun til gården Lovisenlyst, det nuværende Ørsholtgaard; her vidste hun, at der var mange folk. Men da hun ingen traf på gården, vandrede hun ud ad den bekendte smukke allé øst for gården, som den gang nylig var plantet. Her traf hun Ole Røgter, som havde været på Marianelund og fået sig selv og sin brændevinsflaske fyldt og derfor var

i munter stemning. Efter at have talt lidt sammen, tilbød Ole at følge Sidse hjem. Det blev med glæde modtaget. Disse to halvgamle og tilsidesatte Folk forstod rigtig hinanden, og inden de nåede Gamle Ørsholt, var der sluttet en pagt for hele livet.

Bryllupsforberedelserne

Næste søndag var de atter sammen og besluttede da, at de skulle holde bryllup til november. Ole kunne blive i sin plads, og Sidse blive malkekone på gården. De lejede en lejlighed og gjorde de fornødne forberedelser med hensyn til udstyr og bohavede; det var ikke meget der fordredes, men deres midler var også små. Sidse havde lidt sammensparet løn, der brugtes til hendes udstyr og strømper, skjorte og hue til Ole. Dermed var hendes formue brugt. Ole ejede intet, men fik noget gammelt tøj af herremanden samt en kasseret Seng, et Bord og en gammel Bænk.

Sidse havde en kiste og fik en stol, samt en gryde, hvor det øverste var slået af, men den var stor nok endda til deres husholdning. Et par lertallerkener, nogle spøkkopper og en kaffekande fik de som brudegave af deres herskab, samt enkelte småting af medtjenerne. Nogle gamle dyner samt et par skilderier med de bekendte tyske billeder af Joseph og Maria på vej til Ægypten, af Madonna med Barnet samt et med en navneklud, broderet af forskelligfarvet uldgarn og et med nogle mindeord om en afdød, gammel kone; hvem det var af, vidstes ikke, men det pyntede dog på væggen ligesom de andre skilderier. Sengehalm

var der rigeligt af, så den opredte seng nåede halvvejs til loftet. De var helt stolte af dette nye hjem.

Onklen i Holmene

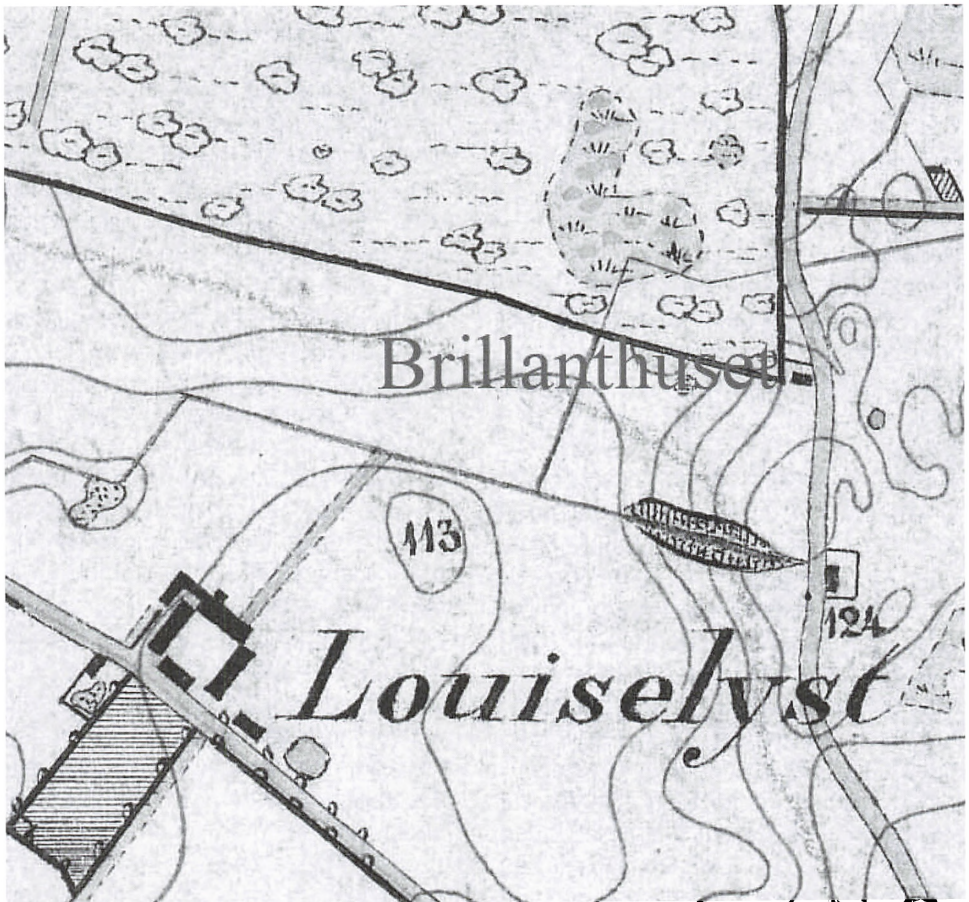
Nu manglede blot køretøjet. Herremanden tilbød en vogn, men det syntes Sidse ikke om, Hun ville helst have sin onkel til at køre, det så mere familiært ud at komme med egen befordring. Desuden skulle denne onkel med som forlover og leder af den hele bryllupsfærd, da Sidse og Ole slet ikke vidste, hvorledes de skulle bære sig ad.

Denne onkel havde en slags storhedsvanvid. Han troede om sig selv, at han var bedre end sine ligemænd, og arbejdede derfor ikke som almindelig daglejer, men ville være sin egen mand. Om sommeren lagde han tørv på akkord og om vinteren bandt han kurve, koste af lyng og birkeris. Dem solgte han til byens spækhøkere og kulhandlere. Han boede ude i det såkaldte Holmene, men han ejede sit eget hus. Det var ligesom mange af datidens huse bygget på et grænseskel mellem to ejendomme; den ene var det nuværende Nygaard, som dengang var overdrev til Holmegaard. Stenstrup og Hornbæk havde ligeledes et overdrev herude, som til dels henlå med lyng; desuden havde de to byer et tørvelod midt ude i Holmene. Min oldefar på Holmegaardslund ejede foruden en del af Nygaard ligeledes et jordstykke derude, men vidste knap, hvor det lå. Grænseskellene kendte han slet ikke, men det brød han sig heller ikke om at vide. Nogle tusinde kvadratalen mere eller mindre spillede ingen rolle, da

jorden alligevel ikke brugtes; og byggede en mand sig et hus der på et af disse grænseskel, tog man sig ikke noget deraf, da man ikke vidste, på hvis mark det egentlig lå. Herude boede onklen i fred og ro, betalte ingen skatter, men havde dog store arealer med udmærket jagt, som han halvvejs betragtede som sit eget; men han ville dog højere på strå. Han ønskede at blive en kørende mand og blev det også på en efter nutidens forhold billig og nem måde. Oppe i Tikøb Præstegård stod et gammelt køretøj, som en af provst Orlriks forgængere havde ladet blive stående ved afrejsen. Dette køretøj ville provsten ikke mere have stående her og lod det sælge ved en auktion i Tikøb Kro. Det var en meget smal vogn med lave hjul på træaksler, som styrtede meget, så at de kun havde en smal sporvidde og var meget "vælduren", som man kaldte det. Fadingen ved med faste sæder lavet i et med vognen, der var så smal, at kun den tykke præst kunne få plads i bagsædet, og den store tykke forkarl, som tillige var kusk, fyldte hele forsædet, når de var i vinterdragt og iført de store senilier og fodposer. Der var ikke engang plads til fodersækken, når de kørte til sogns. Derfor var der på bagsædet, som gik i et med bagsmækken, anbragt en krog, hvorpå fodersækken hængte.

Onklen bliver vognmand

På datidens dårlige veje var denne lave vogn tilbøjelig til at vælte, men præsten og kusken forstod at holde den på ret køl ved at kaste sig til den modsatte side. Når det var særligt slemt – et stort hul eller en snedrive – stak kusken det ene ben ud af

Uddrag af kort fra 1857, der tydeligt viser, at der sydøst for Horserød Hegn lå et lille hus - "Brillanhuset". Huset lidt syd derfor kaldes endnu for "Diamanhuset" - vel en afsmitning fra det forsvundne hus.

vognen mod jorden eller sneen og holdt den derved oppe. På sædet var anbragt en stor halmsæk under bunden, for at den stive vogn ikke skulle støde alt for meget, når pastoren skulle have sig en lille slummer på vejen til annekskirken.

Dette køretøj med tilhørende hampsejer, fodposer og hynder, der ganske vist kun bestod af støv og musereder, købte onklen for 1 rigsdaler, 2 mark og 12 skilling. Da birkedommeren, som den gang selv holdt auktionen, ikke ville betro ham for et stort

beløb, blev de enige om, at han skulle levere tørv, birke- og lyngkoste til at feje med i stuerne og et par sæberis til fru. Men det blev aldrig betalt, man vidste heller ikke, hvem der egentlig skulle have disse penge, da præstefamilien var uddød.

Hesten

Nu manglede onklen kun en hest.

Det var dog let at få. Den gang gik rundt om Gurre- og Esrom-søernes bredder en masse gamle udgangsgøg og bjærgede deres føde. Kunne de klare sig vinteren over, til man atter skulle bruge dem, var det godt, kreperede de, var det også godt, så var man af med dem. De var uden værdi; selv huden af disse gamle heste ville ingen have. Han gik ned til Gurre Sø og valgte sig en rød-blisset hoppe med fire hvide ben til knæene. Den tog sig mest pralende ud. Hvem den tilhørte, vidste han ikke; den gamle hest var glad ved at komme i stald. Føden var ikke stort bedre, men den havde dog tag over hovedet.

Med denne befordring skulle nu Sidses onkel køre for brudeparret. I den anledning var der lavet en ny pisk, og vognen var vasket. Derved viste det sig, at den i fordums tid havde været smurt over med en brunlig farve, og på hver side var malet en rød tulipan.

På vej til kirken

Ingen bonde i Tikøb Sogn har med sin nye fjedervogn og sine to rød-blisgede heste med hvide ben, som var svært på mode i midten af forrige århundrede, følt en sådan værdighed som onklen, da han mødte frem med sit selvejerkeretøj,

og brudeparret var stolt af et øje en onkel, som var kørende mand. Det var noget andet end at komme med et lånt herregårds-køretøj. Der var knap plads til begge i bagsædet, men hvor der er hjerterum, bliver der altid husrum, siger man. Onklen, som var den ledende, sagde at Sidse skulle sidde ved venstre side, men Sidse ville absolut sidde ved højre side.

Damerne har altid en vilje, når det gælder stadsen, og grunden var her, at Ane Per Vævers boede ved højre side. Det var den værste sladresøster i hele Gurre By. Hende ville Sidse rigtig vise sig for i sit nye shawl og fine hovedtørklæde; hun ville lade en snip af shawlet hænge udenfor vognen for rigtig kunne ses. Det forbød dog onklen, da hun derved kom til at dække tulipanen, og den skulle jo også ses. Til gengæld fik hun en pude hvorved hun kom til at sidde noget højere. Derved kom de røde vorter og shawlet til syne over vognen. Ole kom til at sidde meget lavere og tog sig noget lille og uanseelig ud ved siden af den store og statelige dame, men det brød ingen af parterne sig om. Onkelen havde ligeledes stavlet noget under sig for at sidde højt, ligesom han havde set, at Frederik den Sjettes kusk sad. Og næppe har nogen kongelig kusk med sine heste kørt så flot gennem Gurre Gade. Pisken blev holdt så højt, at den ragede op over de lave huse. Og aldrig nogensinde har staldmesteren i Tikøb Kro på en så flot måde fået ordre til at sætte hesten i stald. Alle kroens folk og gæster stod ved vinduerne for at se det flotte køretøj. Staldmesteren løb efter vognstigen, for at bruden kunne

stige ud af vognen. Men Sidse kom han i forkøbet; hun tog kjolen op og skrævede op over vognfjælen; derved fik hun vist sine ringede strømpeskafter, sin nye klokke og de broderede mamelukker. De var særlig fine og i hendes øjne langt pænere end fruens på herregården, som dog var ægte kniplinger.

Brylluppet

Onkelen sad længe på vognen for at blive beskuet i al sin storhed. Derefter tog han som forlover bruden under armen, og de skred nu med stolt holdning op mod kirken, medens Ole kom sjokkende bagefter. Han tog sig unseelig ud i herremandens tøj, som var alt for stort til ham. Han havde måttet slå et stort opslag på ærmer og benklæder. Da han nåede et stykke op ad kirkegangen, mødte han graverkarlen. Det var en gammel skolekammerat og han havde 1½ pægl på lommen. De skulle nu have en genstand sammen og fik sig en lille passiar om deres ungdom. Ole fortalte, at han havde gjort sin lykke og var kørende til Tikøb med familiens eget køretøj.

Imidlertid sad onkelen og Sidse i kirken og ventede. Hans velærdighed stod ved alteret og læreren stod med opslået salmebog. Da Ole endelig kom, satte han sig lige indenfor døren, medens de andre sad helt oppe ved alteret. Læreren vinkede med hånden, at han skulle gå op til de andre, men Ole, som følte sig fremmed her, blev siddende. Salmen "Det er så yndigt at følges ad" blev ikke sunget, da den ikke var digtet dengang, men der blev sunget en lignende, hvorefter onkelen førte bruden op til

alteret. Der blev atter vinket til Ole, men denne var kommen til at tænke på køerne derhjemme og så det derfor ikke. Degnen måtte så ned og tage Ole ved armen og føre ham op ved siden af Sidse, der tilkastede ham et lynende blik. Da præsten lagde deres hænder sammen greb Sidse så hårdt om fingrene, at Ole var ved at skrive av! Ole mærkede, at hun var vred, han frygtede for det, der ville følge efter, og hørte ikke, hvad præsten sagde.

Da de var færdig med vielsen, var Ole mere hurtig til at komme ud af kirken. Ved kirkedøren udbød Ole: "Det var godt det blev overstået. Det gik s'gu ellers brillant".

Man nød lidt drikkevarer i kroen, hvorefter de atter steg til vogns. Lotte, som havde været til kros før i dag, vidste af erfaring, at når det gik hjemad fra en kro, skulle det gå rask. Den havde benyttet kirketiden til at rive sig løs og tømme alle krybberne med levnet bønderhakkelse. Det var noget andet end den tørre lyng hjemme; den var helt flink på hjemrejsen. Onkelen pralede af sin raske hest, og Ole sagde: "Ja, den går brillant!"

Hjemrejsen fra Tikøb

Vejret var smukt, men de talte om, at det ikke var rigtigt bryllupsvejr, da det helst skulle regne. Det siger man endnu, men det er fuldstændig forkert. Det, at være våd på sin bryllupsdag, stammer fra den katolske tro; men her menes ikke regnvejr, men at brudefolkene ved den kirkelige handling skal fælde tårer. Dette gjorde Sidse i rigeligt mål ved provst Olriks smukke og gribende ord til hende. Han så nok, at det var hende, der i fremtiden

skulle være den ledende hånd.

Tikøb sogn har altid haft nidkære præster, der ofte gav et simpelt brudepar uden offer en langt smukkere og mere gribende tale end dem, som gav ti rigsdaler. De kærlige ord faldt i god jord i Sidses hjerte, som var modtagelig for al slags kærlighed, og hun glemte sin vrede på Ole, som derfor var bleven mere dristig og fortalte historier på hjemvejen. Derover glemte onkelen at være stolt kusk og holde fast på linerne. Da de nåede tæt ved det nye hjem, så de, at der sat flag, og at der stod musikanter for at tage imod dem. Det var gårdens eget mandskab, som havde fri om eftermiddagen i anledning af skiftedagen. Det var 1. november.

De kørende rettede sig i sæderne ved at se den megen stads, der gjordes af dem. De bemærkede dog ikke et par karle, som lå i den ene vejgrøft for at skyde en salut, idet de kørte forbi. Ved skuddet blev Lotte bange, den sprang til side og kom derved for langt ud på vejkanten, hvorved vognen trillede om i vejgrøften, som var fuld af vand.

Alle bryllupsfolkene blev gennemvåde. Selv Sidses fine mamelukker lignede en karklud. Alle, der var til stede for at modtage dem, fik nu travlt med at fiske dem op af vandet og få vognen op. Da de kom hjem, måtte de tage tørt tøj på. For Sidse var det let nok, hun havde sit søndagstøj, men Ole havde kun sine lærredsbukser og islænderen. Da han kun havde en meget snavset og dårlig skjorte, fik han en af Sidses særke på og et par af hendes strømper, der var lidt rigelig vide foroven til ham. Onkelen kørte hjem, men lovede at komme til midt aften, som

aftensmaden kaldtes den gang og hedder det endnu enkelte steder på landet.

Bryllupsfesten

Herremanden og fru en samt forvalteren og datteren kom for at ønske til lykke, og de havde små gaver med. Forvalteren og datteren gav et stort farvet æble af gips. Det var meget almindeligt, man så dem overalt på de gamle dragkister, men de er nu forsvundne. Denne gave var den bedste for Sidse, den mindede hende om de folk, som fra først af viste hende vejen mod ægteskabets havn. Senere kom medtjenerne fra begge gårde, de havde skillinget sammen til nogle husholdningsgenstande. Et par husmænd, som havde passet kreaturerne om eftermiddagen, da folkene havde fri, kom om aftenen og medbragte et par flasker brændevin. Det, syntes Ole, var den bedste brudegave; den kunne bruges straks, og den bevirkede, at brylluppet fik en munter afslutning.

De unge gik tidlig. De skulle til bal på Marianelund, men onkelen og husmændene holdt længe ud. Des skiftedes til at fortælle historier. Efterhånden som flaskerne tømtes, blev stemningen højere og det blev til skrålende sang. Sidse gik ude i køkkenet og ordnede dette, da historierne blev grove, men da hun hørte de høje skrål, kom hun farende ind og sagde at det nu snart kunne være nok. Ole rejste sig, kom hen mod hende med udbredte arme og sang visen: "Min egen kære Pige". Men han modtoges med en knaldende lussing og fik et puf for brystet, så han trillede hen under sengen og blev liggende der.

Derefter bad hun onkelen om at gå, det var vist på høje tid. Husmændene prøvede på at rejse sig, men formåede det ikke. Så tog Sidse dem en ad gangen i nakken, kastede dem ud og knaldede døren hårdt i.

Dermed var festen forbi.

Efter brylluppet

Næste morgen spurgte Oles medtjenere drillende, hvorledes brylluppet gik, men Ole svarede sit sædvanlige: "Det gik brillant!"

Da de nu var gifte husfolk, fik de efternavn og kom til at hedde Ole Brillant og Sidse Brillants. De boede her kun en kort tid, da Sidse Brillants ikke kunne forliges med naboerne og malklekonerne, og Ole blev mere og mere forfalden og ligegyldig. De rejste fra herregård til herregård og forsvandt til sidst fra egnen og sognet. Man hørte aldrig fra dem mere. Onkelen blev det forbudt at bo og regere som enehersker på mosen, da de nye ejere begyndte at opdyrke og bebygge den. Han rev sin hytte ned og forlod ligeledes egnen.

MAMELUKKER

REDAKTØRENS BEMÆRKNINGER OG FORKLARINGER TIL CHRISTIAN HANSENS ARTIKEL:

Artiklens indhold kan som nævnt i indledningen ikke verificeres. Vi må altså tro på, at Christian Hansen ikke selv har fundet på historien. I al fald er der adskillige kontrollerbare facts i historien - facts som er korrekte. Brillanthuset eksistens og stedets rasing i 1902 er korrekte. Stednavne og Tikøb-præstens navn er også korrekte. Derimod har det ikke været muligt at finde oplysninger om hverken Ole eller Sidse - eller for den sags skyld onklen, hvis navn slet ikke nævnes. Men det er altid vanskeligt med tjenestefolk på landet - de flyttede tit og blev endnu i 1840'erne, hvor historien antagelig foregår, ofte kaldt ved forskellige navne fra tid til anden.

En gennemgang af kirkebogen for viede den 1. november i perioden 1827 (hvor Marianelund Kro åbnede) til 1847 (da provst Olrik ophørte) har imidlertid ikke givet resultat. Det giver anledning til at minde om, at Christian Hansens beretning på visse områder kan være fri fantasi, men at denne og flere andre historier fra hans hånd, indeholder en kerne af sandhed - som Christian Hansen har digtet lidt videre på.

Christian Hansen var ikke født da denne historie fandt sted, så under alle omstændigheder, må han have fået det hele fortalt - så måske det forklarer enkelte unøjagtigheder.

Glimt fra Oldtidsdage...

Gravhøjs-jagten fortsætter – nu i selve Espergærde-området.

Af Kresten Tommerup

Det er næsten utroligt – men ikke desto mindre rigtigt: Godt 5000 år efter, at stenalderbønderne med stor møje og besvær skabte deres gravkamre ud af de myriader af sten, som isen havde efterladt spredt ud overalt i det danske landskab, kan disse grave stadig dukke frem af jorden, efter at have været glemt og overset gennem århundreder. Og så skete det endda her midt i vores eget lokalområde, som vi ellers synes at kende så godt - midt i 200-året for oprettelsen af det, der siden hen blev til Nationalmuseet.

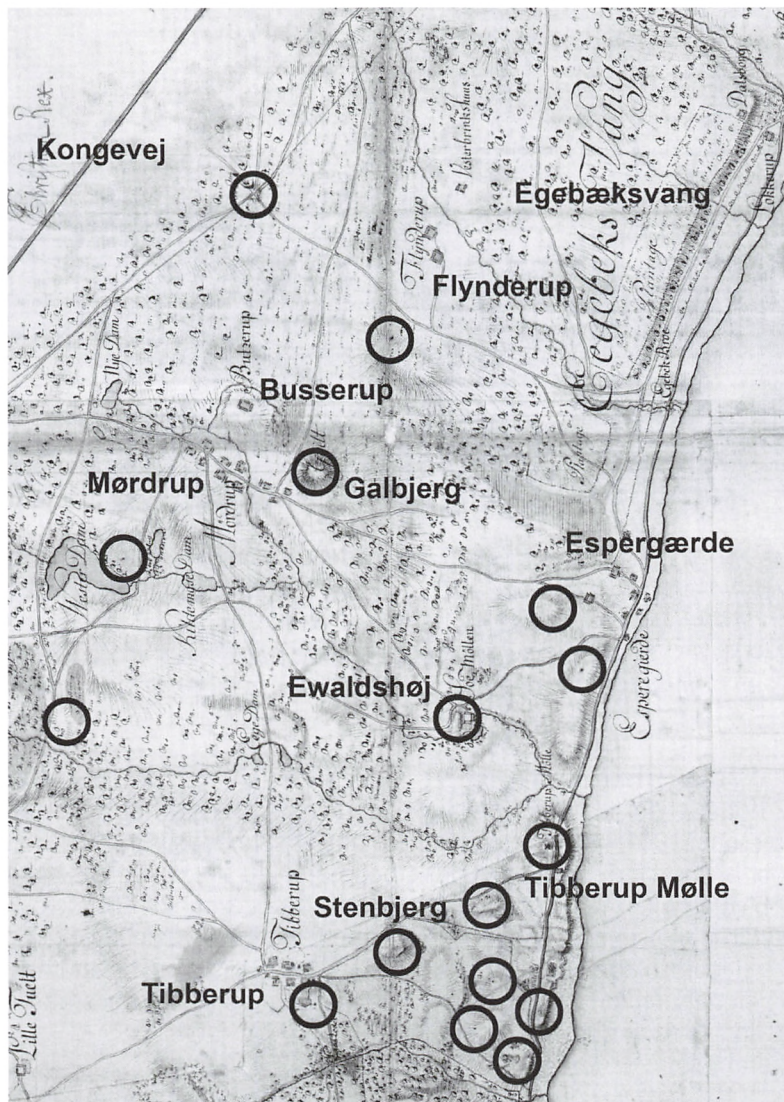
Vi har ellers i Espergærde-området ikke været særlig forvænt med oldtidsminder – og det ene, vi dog havde, blev skamueligt fjernet på trods af alle eksisterende lovregler og –bestemmelser...

Her tænkes naturligvis på "Ewaldshøjen" midt på Stokholmsvej, hvor tidligere Søbækhuset/Søbæk Mølle lå (nogle kalder den også for "Lindehøjen"). Vi har stadig en del ældre tegninger og fotografier

af den kuplede og bevoksede gravhøj fra bronzealder/jernalder, og de ældste iblandt os kan sikkert nok stadig huske den – men i dag er den bare væk, fjernet for midt under besættelsen at give plads til bebyggelsen "Sing-Sing". Arne Meyling, der dengang allerede i det små havde startet sin museale virksomhed på Espergærde Skole, forsøgte godt nok at piske en stemning op for bevarelse af højen, men han havde ikke tilstrækkelig gennemslagskraft. I stedet blev han – og dermed også vi – spist af med den lille stump park og Ewald-mindsten på hjørnet af Stokholmsvej og Ewaldsvej, som vi nu efter behørig renovering har døbt "Ewaldsparken".

Først registreret i 1969

Sløjfningen af "Ewaldshøjen" foregik i 1942 – fem år efter at vi i 1937 havde fået den fredningslov, der ellers skulle sikre oldtidens mindesmærker ved at gøre den slags gravhøjs-sløjfninger ulovlige. Nu vil nogle nok hævde, at "Ewaldshøjen" på daværende tidspunkt stadig ikke var erkendt og registreret som re-

Udsnit af et interessant kort fra 1778/79, udarbejdet forud for anlæggelsen af Kongevejen mellem Hørsholm og Helsingør. På kortet er markeret nogle af de lokaliteter, som er nærmere omtalt i artiklen samt andre, som godt kunne give anledning til nærmere undersøgelser. Kortet er desværre ikke målfast, men udarbejdet på øjemål, hvilket vanskeliggør anvendelsen en hel del. Nord er op mod kortets venstre hjørne.

Dette mere end 100 år gamle fotografi viser både "Søbækhuset" og "Ewaldshøjen", som den oprindelige Stokholmsvej – der ses i forgrunden – gik i en snæver bue uden om. Højen blev gravet væk i 1942 for at give plads til "Sing Sing"-bebyggelsen. Søbækhuset var allerede gået til ved en voldsom brand i 1907, men lå i en årrække derefter hen som brandtomt. Den nu forsvundne høj har i sognebeskrivelsen fået nr. 5.

gulær oldtidshøj af arkæologerne, og det er ganske rigtigt – det blev den nemlig først så sent som i 1969 – 27 år efter at al højfylden for længst var fjernet. Allerede i 1854 var "Ewaldshøjen" dog blevet afsat med utvetydig oldtidsminde-signatur på de første målebordsblade fra Geodætisk Institut, og signaturen kan genfindes på instituttets kort frem til den første del af forrige århundrede.

Desværre har vi ikke nogen efterretning om, hvorvidt man under sløjfningen af "Ewaldshøjen" fandt noget, der på den ene eller anden vis kunne tidsfæste højens tilblivelse og konstruktion. Det vides

heller ikke, om der var spor efter nogen begravelse, randsten og lign. Det er alt sammen såre mystisk, ikke mindst på baggrund af, at det hele skete for kun godt et halvt århundrede siden... En forklaring kan være, at det hele foregik midt under besættelsen, hvor andre ting end den forgangne oldtid trods alt var mere i fokus.

Den nu forsvundne gravhøj ved det i dag ligeledes hedengangne "Søbækhus" er, hvad vi i mange år har haft at henvise til af oldtids-gravminder her i Espergærdeområdet, men indenfor de senere år er der sket en ændring, som næsten får en

I det ene hjørne af legepladsen til børneinstitutionen "Elverhøj" (!) ved Sct. Georgsgården ved Stokholmsvej ligger disse sparsomme rester af en oldtidshøj med en omkreds på ca. 13 m. Højanlægget blev opdaget ved lidt af et tilfælde i 1995 i forbindelse med en arkæologisk besigtigelse af området forud for opførelsen af bebyggelsen Sct. Georgs Have ud mod Idrætsvej. I sognebeskrivelsen er høj-resten nu rubriceret som nr. 14 og anbefalet til fredning for at undgå en fortsat nedslidning.

til at erindre afdøde Poul Reumerts deklamering af Oehlenschlägers digt om "Guldhornene":

**I som raver i blinde
Skal finde
Et ældgammelt Minde...**

Det startede længere tilbage nede i Egebæksvang, hvor der i slutningen af 1960'erne efter anmeldelser fra en privatmand blev registreret tre formodede gravhøje, to rundhøje formentlig fra

bronzealder og en enkelt langhøj, dvs. et anlæg fra dyssetiden (yngre stenalder/bondestenalder). Ingen af de nævnte høje i Egevæksvang er dog med sikkerhed bestemt som oldtidshøje – og når sandheden skal frem, er det måske ret tvivlsomt, om de virkelig er det. Kun en regulær arkæologisk undersøgelse ville kunne afsløre det – og en sådan finder ikke umiddelbart sted i dag, såfremt anlægget ikke ligger i vejen for et eller andet påtænkt byggeprojekt...

Tilfældige gravhøjs-fund

Men i 1995 dukker endnu en gravhøj pludselig frem – endda ved noget af en tilfældighed. Det sker i forbindelse med opførelsen af bebyggelsen på Sct. Georgsgildernes grund ved Idrætsvej, hvor der ved en arkæologisk besigtigelse forud for byggeriet bliver opdaget rester af en gravhøj – formentlig en stendysse fra bondestenalderen – umiddelbart nord for selve lokalplanområdet. Gravhøjen (eller resterne af den) ligger der – det er ganske vist! - og vi har alle, når vi har bragt eller afhentet børn i børnehaven på stedet, formentlig passeret den uden at skænke det en tanke, at her byggede stenalderbønder sig en gravhøj for 4.500 år siden.

Nu, da vi ved, at den er der, kan vi da også godt se en markering på et kort fra 1857, som måske kunne have ledt os på sporet langt tidligere, for måske havde der været mere at finde, hvis vi havde været på pletten, inden Sct. Georgsgildernes børneinstitutioner blev opført... At der stadig eksisterer rester af højen, er virkelig et rent lykketræf – en velvoksen gummiged skulle ikke have brugt mange halve timer på en planering af dette ene hjørne af børnehavens legeplads – og så ville også resterne af det, der var engang, have været væk for bestandig. Men i dag leger børnene ufortrødent og højlydt videre på stedet, formentlig uden at skænke oldtid og fortid en eneste tanke...

”Området er under kraftig nedslidning”, hedder det ganske lakonisk i arkæologens korte tekst i sognebeskrivelsen – og det er vist endda mildt udtrykt. Arkæolo-

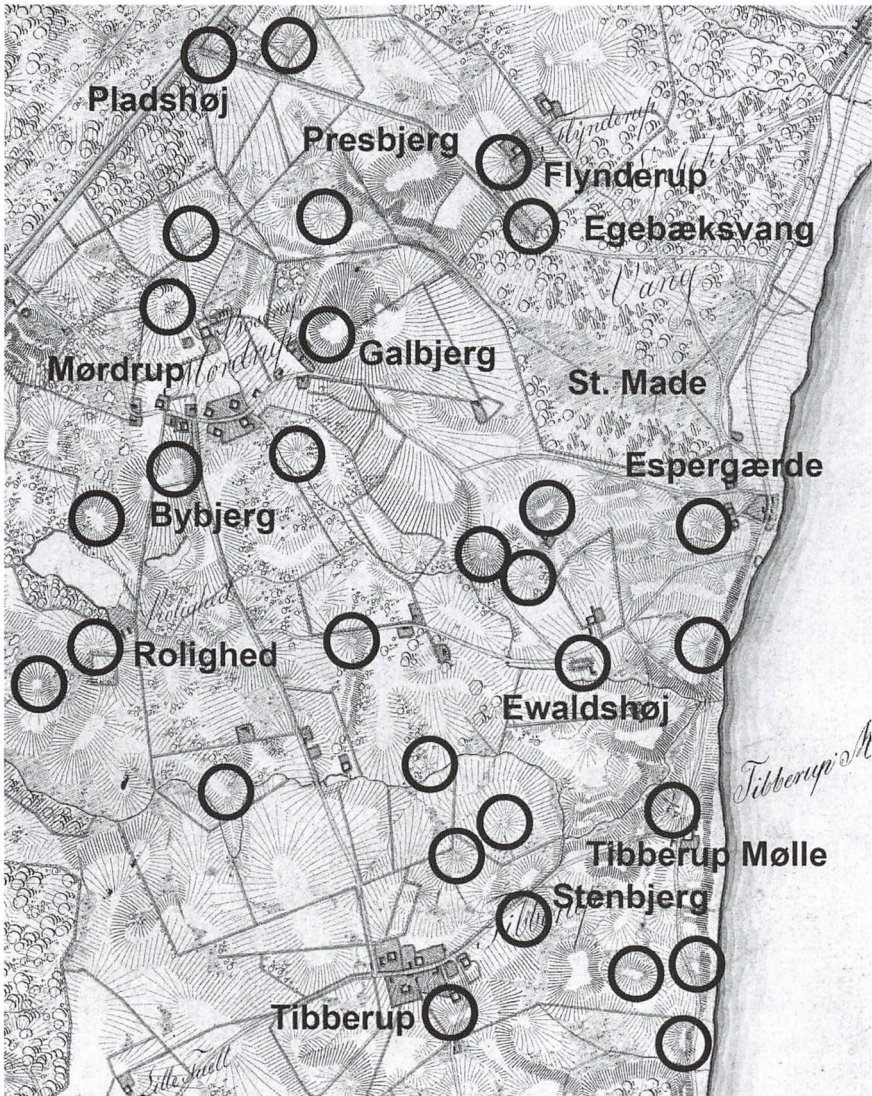
gerne har af samme grund indstillet, at højen bør sikres mere effektivt gennem en regulær fredning, hvilket vistnok endnu ikke er sket.

I 2001 registreres yderligere en formodet gravhøj – i sognebeskrivelsen nu anført som ”et ødelagt megalitanlæg” – dermed igen et levn fra bondestenalderen – denne gang på sydsiden af det lille grusgravs-område mellem Nordbanen og Aa. Louis Hansens Allé – lidt nord for Mørdrupvej. Blandt lokalbefolkningen har anlægget været kendt – og derfor også indberettet til museumsmyndighederne – allerede fra midten af 1980'erne. Men nu er det ganske officielt – og højen forhåbentlig dermed også behørigt sikret, selvom det pågældende område efterhånden er blevet ganske tæt indrammet af industribyggeri af den mere kedelige slags. Der burde etableres en noget bedre adgang for offentligheden til det lille bevoksede grusgravsområde – og dermed også til det nu genfundne oldtidsminde, som godt kunne have behov for en moderne kommunal plejeplan...

Ved lejlighed må de store sten (overligere?) direkte i højens overflade kortlægges lidt grundigere for måske ad den vej at få afsløret, af hvilken karakter oldtidsmindet egentlig er.

Gevinst på grundlovsdag

I forbindelse med grundlovsarrangementet på ”Flynderupgaard” denne sommer skete det så ikke desto mindre igen! Tæt op mod den lille sø syd for Flynderupgårds have, hvortil der nu er etableret en

Det i artiklen omtalte kort fra 1824 gengives her i et udsnit, der stort set svarer til Kongeveys-kortets udsnit. Der er foretaget tilsvarende markeringer af såvel de i artiklen omtalte anlæg såvel som andre højmarkeringer, der antyder eksistensen af adskillige andre oprindelige oldtidshøje i Espergærde-området. Også her er Nord op mod venstre hjørne. Kortet må ikke opfattes som et egentligt "gravhøjskort", men det er, hvad man kunne betegne som et lokalarkæologisk kort over potentielle "hot spots".

Ved indvielsen af stien fra Flynderupgaards have til den lille romantiske sø tæt ved diget til Egebæksvang denne sommer studsede flere deltagere i grundlovsfestlighederne over denne markante stenhøj, som netop var dukket frem i forbindelse med de netop gennemførte jordarbejder og fældning af bevoksningen på stedet. Meget tyder på, at der er tale om en oldtidshøj, som for øvrigt også kan ses markeret på flere ældre kort.

sti, betalt af Nellemann-fonden, som også vil finansiere en lille romantisk bro ud til den lille ø, dukker der atter et anlæg frem, som flere tilstedeværende ved grundlovsarrangementet ikke kunne tolke som andet end endnu en lokal gravhøj, igen formentlig en stenalder-dysse. Den er godt nok endnu ikke registreret som en sådan, men der synes ingen tvivl mulig: Kort fra 1824 antyder ganske klart eksistensen af høj anlægget, og moderne koteopmålin-

ger gør det samme – højen har blot indtil nu været så skjult i den omgivende tætte træ- og kratbevoksning, at ingen hidtil har kendt til dens eksistens. Nellemann-fonden synes endnu en gang – og her helt utilsigtet – at have bevist sin store betydning for sikringen af den lokale historie...

I selve Flynderupgaards have – næsten helt ude i det sydlige skel – ligger der

også en større stensamling skjult under en ret tæt bevoksning. Denne lokalitet kunne måske også afsløre sig som et hidtil upåagtet oldtidsminde. Det samme gamle kort fra 1824 synes for øvrigt at understøtte antagelsen.

Og der vil vise sig stadig flere lokale fortidsminder i årene, der kommer, for på trods af den kraftige byudvikling i hele Espergærde-området vil der stadig være spor at finde efter de mennesker, der for flere tusinde år siden boede her, opdyrkede jorden og med stor møje byggede gravmæler til bygdens stormænd og -kvinder. Gamle kort hjælper os her godt på vej – hvortil kommer en stigende forståelse for, at vores lokalområde slet ikke har været så mennesketomt i oldtiden, som det tidligere blev antaget. Og den første forudsætning for at finde sporene efter fortiden er, at vi i det hele taget tror, det er umagen værd at begynde at lede...

Grundige undersøgelser i naboområdet har allerede afsløret, at der fortsat er meget at registrere. Spørgsmålet er dog, om der også stadig vil være reelle spor at finde efter de seneste 100 års omfattende bebyggelsesmæssige omvæltninger. Det kan kun tiden vise...

En høj på selve kystskrænten?

Et kort over Kongevejens linieføring fra 1779 antyder allerede, hvor det kan være værd at begynde søgningen: Lidt syd for det beskedne Espergærde fiskerleje viser dette kort en helt tydelig gravhøjssignatur på toppen af kystskrænten.

Stedet er naturligvis bebygget i dag, og har været det gennem snart 100 år, men stedet kan stadig kotemæssigt erkendes på moderne kort som hjemsted for en for længst "overpløjet høj". Hertil kommer, at det samme kort i den sydligste del af Tibberup-området viser flere markeringer, som formentlig rummer tilsvarende minder fra oldtiden. Også her må det dog formodes, at sporene er stort set forsvundet under det seneste århundredes byggearbejder.

Samme kort anviser yderligere en interessant højmarkering i den sydlige ende af Tibberup landsby, på det sted, hvor nu "Enggården" ligger – ganske tæt op mod Sandvejen. Kortet giver også et vist belæg for at tro, at det lokale stednavn Stenbjerg – "Stenbjerg Bakke" – ikke bærer sit navn med urette. Her – helt oppe på toppen af højdedraget – ville det være naturligt for oldtidens bønder at placere en af deres gravhøje som signal om, at dette område var beboet og optaget. Heller ikke den må man dog forvente at finde reelle spor af på stedet i dag.

Langhøjene i Babylone Skov

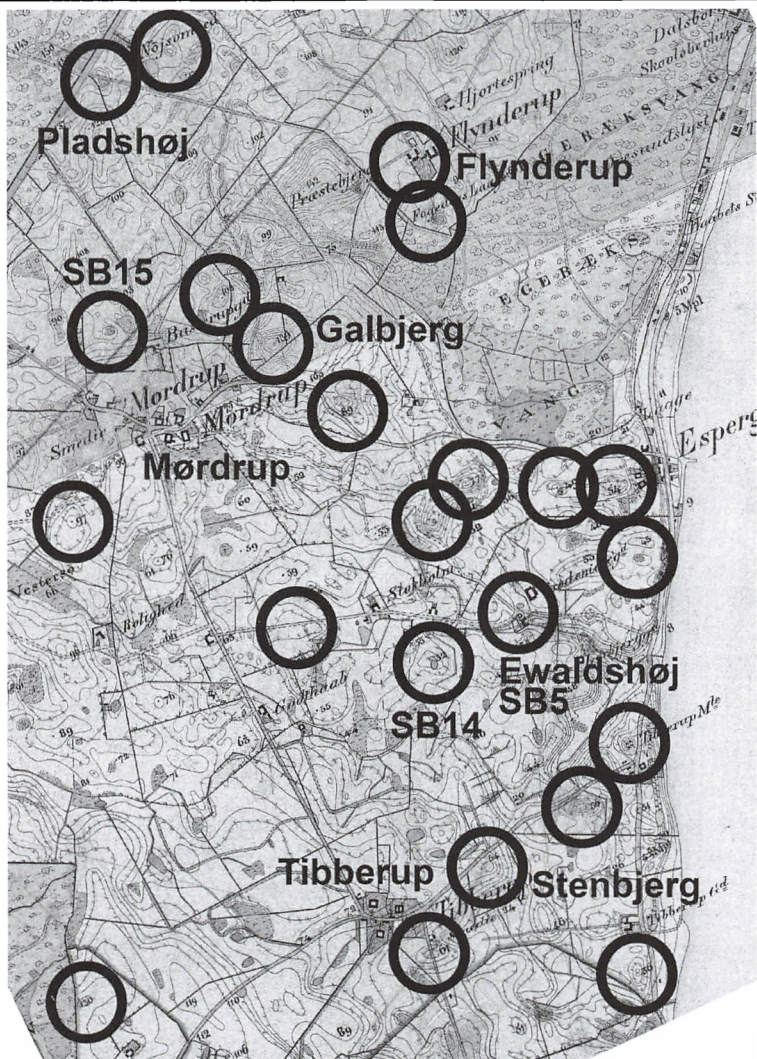
Men umiddelbart syd for kommunegrænsen – i den lille Babylone-skov på toppen af den gamle kystskrænt – har vi jo i øvrigt oldtiden liggende helt lyslevende i form af tre store og ganske velbevarede langdysser. Godt nok fremstår den nordligste af dem i dag som en regulær runddysse, men det skyldes nu en velmenende skovfoged, som i al sin romantiske iver syntes, at det var synd, at denne langdysse var så spoleret. Derfor samlede han

I Babylone-skoven mellem Ny og Gl. Strandvej på grænsen mellem Espergærde og Humlebæk ligger tre langdysser fra yngre stenalder forholdsvis vel bevaret, ikke mindst i betragtning af, at de er bygget for knap 5.500 år siden. Den nordligste, som ses fotograferet her, er dog i vores tid blevet rekonstrueret nærmest som runddysse af en velmenende skovfoged. Dyssekammeret på toppen er helt frit opfundet – resterne af den gamle langhøjs oprindelige gravkammer kan dog stadig ses i jorden direkte derunder.

hovedparten af den udflydte højfyld i en ny rundhøj omkring det oprindelige gravkammer og omgav den med en kæde af randsten fra den gamle langhøj. Der ligger stadig i skovbunden omkring det skamferede oldtids-mindesmærke tiloversblevne randsten fra det højjanlæg, der var her fra starten. Og på de ældre kort fra midten af 1800-tallet kan vi da også tydeligt se, at den nordligste dysse er markeret som langdysse helt på linie med de to sydlige-

re liggende. Skamferingen af oldtidsmindet blev i øvrigt fuldendt ved opsætning af et helt kunstigt fritstående dyssekammer på toppen af højen. Forbipasserende bringes uvilkårligt til at tro, at sådan byggede de gamle... I jorden under det kunstige dyssekammer kan man dog stadig se store kantstillede sten, som er rester af et af højens formentlig flere oprindelige gravkamre.

Tilsvarende udsnit af det ældste målebordsblad fra 1854/57 – dog først udgivet efter anlæg af Nordbanen i 1863 – men inden den store udbygning af Esbjergærde-området overhovedet var gået i gang. Her er de samme markeringer foretaget – med direkte mulighed for at overføre dem til et mere moderne kort i samme målestok som led i den fortsatte eftersporing af den lokale oldtids anlæg. Også her er nord op mod kortets venstre hjørne. Kortet er sammensat af to kort – derfor den skrå linie gennem kortets øverste halvdel.

Også hernede i Babylone-anlægget på grænsen mellem de to nutidige kommuner Helsingør og Fredensborg viser nye undersøgelser for øvrigt, at ikke alt for længst er opdaget. Flere forsvundne oldtidsminder synes også her at være ved at komme for dagen – både nord og syd for de tre kendte langhøje...

Og det tidligere nævnte kort fra 1824 giver sammen med andre ældre kort et vist belæg for, at der har eksisteret yderligere et antal oprindelige oldtidsanlæg her i lokalområdet.

Stednavne som kilder

En anden indgangsvinkel til genfindning af tidligere eksisterende oldtidsminder kan være lokale stednavne, hvoraf flere ofte viser sig stadig at være kendt og i brug – ikke mindst blandt de ældre lokalkendte. Ellers er det ofte de gamle marknavne, som vi har bevaret fra før landboreformernes tid i de såkaldte "Markbøger" (et led i kortlægningen af landskabet forud for en ny matrikel i 1688), der kan hjælpe os i eftersporingen.

Et af dem er stednavnet "Pladshøj" – og dermed er vi ude i lokalrådets yderkant, nemlig ved motorvejstilslutningen til Kongevejen op mod Nyrup Hegn. Her lå oprindeligt en stor høj, formentlig fra bronzealder, og selve navnet "Pladshøj" lever i dag videre i navnet på den vej, der går ind i Nyrup Hegn fra stedet – Pladshøjvej. Højen, der er gengivet med en ret sikker højsignatur på flere ældre kort, er der i dag ikke meget tilbage af – der har vist været gravet grus på stedet i et par

generationer - og en ret tæt bevoksning på stedet skjuler effektivt, hvad der ellers måtte være at se for de mange forbikørende i dag. Men ganske tæt herved – på en lille bakkekold midt på marken umiddelbart øst for ejendommen Skovgaard – står en lille gruppe velvoksne bøgetræer, som efter alt at dømme skjuler yderligere et forstyrret gravhøjsanlæg af noget ubestemmelig alder. Der er masser af sten på stedet – og til overmål er stedet indenfor de seneste formentlig 50-75 år blevet forsynet med en ren labyrint af kunstige rævegrave og andet nymodens tøjer...

Pladshøj og den mulige nabohøj skaber direkte forbindelse videre i landskabet til 2-3 allerede registrerede bronzealderhøje – såkaldte røser - midt inde i Nyrup Hegn, på toppen af det, der er kendt som Ulvesti Bjerg, og derudover en erkendt oldtidshøj på toppen af Spidsbjerg bag Gurre kirke.

Stednavne - uden sted!

Derimod er det for nærværende ikke muligt at stedfæste 1681-markbogens "Skarnhøj" (Skarnhøysbacken) i Espergærdes ejerlav. Er det muligvis det, vi i dag kender som Tobjerg, bakketoppen(e) i den sydligste del af Egebæksvang mellem engen Store Made (bag Egebæksvang kirke) og Mørdrupvej, som tidligere var en del af Espergærde-bøndernes markjorder?

Heller ikke "Højagre" i Mørdrup, som en af landsbyens gamle gårde (nedbrændt for ca. 100 år siden) tog navn efter i for-

I sydsiden af det lille grusgravningsområde mellem Nordbanen og Aa. Louis Hansens Allé befinder sig denne træbevoksede høj, som i 2001 blev registreret som en formodet megalitgrav fra yngre stenalder. Store sten i jordoverfladen på højens top og rester af en mulig gangbygning i højens nordside understøtter dateringen af høj anlægget. I dag er højen på det nærmeste blevet skjult af nyere industribyggeri. I sognebeskrivelsen figurerer denne høj nu som nr. 15.

bindelse med landsbyudskiftningen, er umiddelbart til at lokalisere... Det samme gælder i øvrigt Mørdrup-marknavnet "Steen Agrene", ligesom vi heller ikke i dag er i stand til med rimelig sikkerhed at stedfæste "Gammelbye Agre" i Mørdrups Mellemvang. Det sidste ville ellers have været interessant nok, idet det efter alt at dømme kunne vise os frem til stedet, hvor Mørdrup landsby lå tidligere, indtil bebyggelsen flyttede for sidste gang hen mod vikingetidens afslutning til den nu-

værende beliggenhed helt ude i nordenden af det oprindelige ejerlav. Her kunne der være mulighed for at finde sikkert sparsomme rester af en forladt vikingetidsbebyggelse...

I Tibberup har vi udover stednavnet "Steenbjerg", som allerede er nævnt, også et andet interessant lokalnavn "Ørnekulle" fra markbogen i 1681. Det antyder eksistensen af en oprindelig Ørnehøj et sted i landsbyens umiddelbare nær-

hed. Heller ikke dette kan dog stedfæstes i dag. Men bortset fra disse få eksempler er det desværre ikke de store oplysninger om førhen eksisterende oldtidshøje og –grave, marknavnene røber for vores områdes vedkommende. Her ligger landet helt anderledes åbent for os i markbøgerne fra nogle af de tilstødende ejerlav.

Efterlysning af fotografi

Der går i øvrigt også forlydender om, at der stadig skulle eksistere ældre fotografier af et stendysseanlæg midt i området nord for Mørdrup landsby, hvor nu alle

pigevejene ligger. 1824-kortet kunne da også (med lidt god vilje) antyde eksistensen af et (eller muligvis flere) oprindelige højanlæg her, og et antal ganske store sten brugt som skelmarkering langs med en del af Nirvana-stien kunne da tænkes at stamme herfra. Lad dette derfor være en velment efterlysning af de eventuelle gamle fotografier, som måske kunne afgøre dette spørgsmål en gang for alle.

Det ville have været så dejligt – og væsentligt lettere at gå til - hvis vi havde haft et troværdigt kort med de oprin-

Umiddelbart uden for Nyrup Hegn – hvor nu motorvejstilslutningen til Kongevejen sker – lå oprindeligt "Pladshøj", formentlig en større bronzealderhøj. Højens eksistens er klart dokumenteret af flere ældre kort. I dag er der ikke meget tilbage at se, og tæt bevoksning skjuler effektivt de eventuelle rester.

delige marknavne at arbejde med over områdets to store ejerlav – Mørdrup og Tibberup landsbyer – helt tilbage fra udskiftningstiden i slutningen af 1700-tallet. Det har vi desværre ikke – og de ældste bevarede matrikelkort fra o. 1810 hjælper os ikke stort videre i jagten.

Vi er derfor henvist til at bruge langt senere kort, gætte en del, hige og søge – og indimellem vil der så pludselig dukke (rester af) hidtil skjulte oldtidsanlæg frem af jorden – og dermed også grundlaget for en stigende forståelse for, at også her hos os levede og boede der driftige mennesker for tusinder af år tilbage, som viste deres afdøde og dermed slægten fuld respekt ved etablering af stenbyggede gravminder, som vi den dag i dag kun kan imponeres over.

Når man står ved den midterste af de store langdysser nede i Babylone-skoven (det er nemlig den flotteste af de tre!), så bør det indgå i overvejelserne, at dette ca. 50 meter lange anlæg er bygget for ca. 5.500 år siden – eller ca. 1.000 år, inden ægypterne gjorde deres første erfaringer med pyramide-byggeri. Og så er vores mindesmærker i øvrigt opført af en lokalbefolkning, der talte langt, langt færre...

Vi kan med god grund forundres over Ægyptens store pyramider, Stonehenge i England eller andre stenbyggede oldtidsminder i det fjerne udland, men vi kan tillade os at lade den samme grad af forundring og forbløffelse blive vore

Lidt øst for ejendommen "Skovgaard" ved Kongevejen - tæt på den gamle "Pladshøj" - ser man inde midt på markens højeste punkt stadig denne flotte gruppe af velvoksne bøgetræer, der måske dækker over endnu en oprindelig oldtidshøj. Der er store mængder af sten i jorden - og endvidere flere kunstige rævegrave fra vores egen tid.

egne oldtidsminder til del – også selvom vi ikke har været specielt gode til at bevare dem i bare nogenlunde intakt stand gennem de seneste generationer.

P. W. Tegner i Snekkersten

af Kjeld Damgaard

Familien Tegner har flere steder sat sit præg på Snekkersten og nærmeste omegn. Mest synlig er i dag vejnavnet P. W. Tegnervej - en af sidevejene til Klostermosevej. Men både Borupgaard, den forsvundne gård Hjortespring samt den næsten forsvundne lystejeendom Paulinelyst har alle haft en tilknytning til familien Tegner.

Familien Tegner kom oprindeligt fra egnen omkring Limhamn og Malmø i Skåne. Her fra kom familien i 1700-tallet til København. Skræddermester Martin Tegnerv søn, Isaach Tegner kom til Helsingør og nedsatte sig som købmand, mægler og kgl. agent.

Isaach Wilhelm Tegner (1765-1820) fik god held med sine forretninger i Helsingør. Han døde som kun 55-årig, men meget velhavende og efterladende sig både ejendommene i og ved Snekkersten samt ejendomme i Helsingør, såvel som en formue i "rede Sølv og Repræsentativer".

Han blev begravet på Helsingør Kirkegård og efter tidens skik blev hans eftermæle skrevet på gravstenen:

"Klog Virksomhed og menneskevenlig Hjælpsomhed vare Hovedtrækkene i hans Karakter. Derfor gavnede han Bor-

Brændevinsbrænder Johannes Christophersen (1749-1811) brændevinsbrænder og brygger i Helsingør og ejer af Borupgaard.

gersamfundet i mange Aar og virkede med Held for andre som for sig selv. Men Herren tilskikkede ham svære Lidelser og beredte ham til Overgangen til en højere og herligere Virksomhed i Evigheden."

Isaach Tegner var gift med Ellen Marie Lund (1769-1813), men efter hendes død giftede Isaach sig igen. Denne gang med Christiane Christophersen (1764-1828), der var søster til brændevinsbrænder Johannes Christophersen.

Johannes Christophersen havde omkring 1790 fæstet Borupgaard, som på dette tidspunkt endnu tilhørte kronen. I 1803 overtog Christophersen gården i selveje, men døde altså i 1811. Hans

Peter Wilhelm Tegner (1798-1857) er her fotograferet i sin søofficersuniform engang i 1850'erne.

Efter ham er vejen på Borupgaards jorder opkaldt - men faktisk tilhørte disse jorder ikke Borupgaard dengang P. W. Tegner ejede gården. Hverken P. W. Tegner, Frederik Leyer eller Hans Paaske har nogen sinde ejet de arealer, der er opkaldt efter dem! Manglende indsigt i historiske facts har også her medført ahistoriske vejnavne. Jordene opkøbtes ganske vist af Borupgaard, men først i 1871 - lang tid efter at disse personer havde ejet gården.

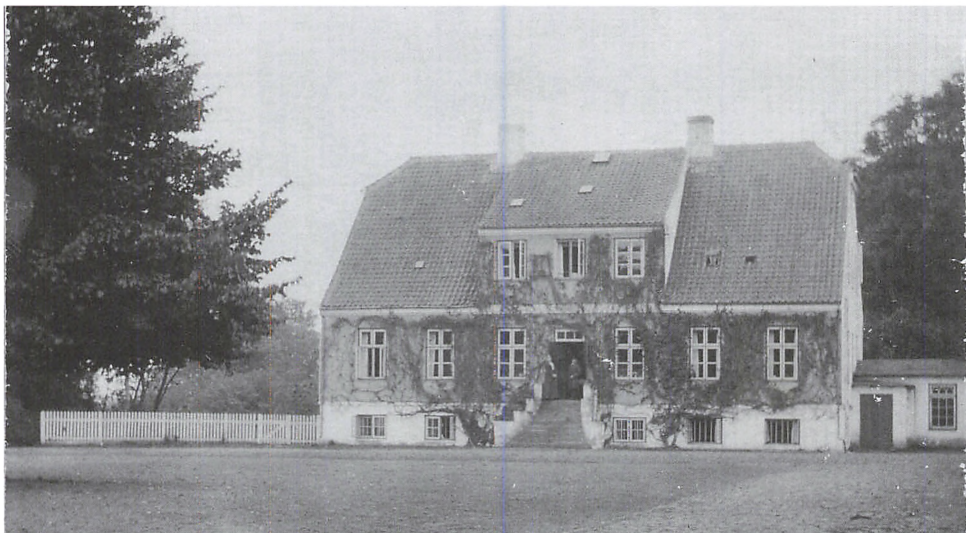
to søstre arver og det er ved ægteskabet med denne ene søster, at ejendommen kommer i Tegner-familiens eje.

Da Isaach Tegner døde i 1820 overtog enken, Christiane Tegner, så Borupgaard. Hun solgte i 1829 til hendes afdøde mands søn, Peter Wilhelm Tegner, der på dette tidspunkt var premierløjtnant i marinen.

Men ikke blot havde P. W. Tegnens fader ejet Borupgaard - det havde også hans hustrus fader. Hustruen hed nemlig

Johanne Christophersen (1802-75) og var datter af den Johannes Christophersen, der er omtalt tidligere. P. W. Tegner blev altså gift med sin stedmoders datter. Men da hun tidligere havde været gift med Peter Wilhelm Tegnens afdøde broder, Martin Tegner, så blev han således også gift med sin egen svigerinde!

Da P. W. Tegner blev søofficer, var det ret sparsomt med udekommandoer - det var jo kort efter Napoleonskrigene, tabet af Norge samt Statsbankerotten. I stedet ka-

Borupgaards hovedbygning blev bygget af P. W. Tegner, efter han i 1829 havde overtaget gården. Billedet her er dog fotograferet ca 70 år senere, men giver et meget godt indtryk af forholdene i Tegnernes tid.

stede Tegner sig over studiet af matematik, navigation og astronomi. I 1823 blev han lærer i matematik og navigation på Søkadetakademiet og på kadetskibet. Han havde ry af at være en glimrende lærer, der reformerede undervisningen og indførte nye lærebøger - forfattet af ham selv - lærebøger, der blev anvendt i mange år på akademiet.

Han var meget afholdt som lærer og hans forfatterskab indenfor geometri, trigonometri og astronomi høstede stor anerkendelse fra allerhøjeste sted. Kongen udtalte således adskillige gange sin tilfredshed og den svenske kong Oscar I tildelte ham en guldmedalje.

Borupgaard, som han som nævnt overtog efter stedmoderens død, drev

han selv, men da hans lærer- og forfattervirksomhed lagde beslag på al hans tid, solgte han gården i 1844. I perioden 1830-38 havde han tillige ejet den mindre gård Hjortespring, der lå lidt nord for Flynderupgaard. Tegner afhændede dog ikke lystejeendommen Paulinelist, der lå nede på hjørnet af Strandvejen og vejen op til Borupgaard (den nuværende Stationsvej).

I 1838 pålægges det Tegner, at udarbejde en bog om nautisk astronomi med tabeller. Først i 1845 kunne han færdiggøre denne bog, der var frugten af 10 års vedholdende og anstrengende arbejde. Bogen blev i øvrigt trykt for renterne af en kapital, som Søkadetakademiet i sin tid havde fået som andel af prispenge

fra krigen 1807-14. Kongen udtalte også her sin tilfredshed med arbejdets fuldførelse.

Da krigen i 1848 brød ud fik Tegner ordre til at lede søtransportvæsenet. Han organiserede dette fra bunden og han var bl.a. idémænden bag de jerntransportskibe, der blev anvendt helt frem til århundredeskiftet. Desuden udarbejdede han et helt nyt signalsystem for transportflåden.

I 1849 skrev generalløjtnant von Bülow efter Slaget ved Fredericia til eskadrechefen og udtalte her bl.a. sin tak og anerkendelse af Tegner "*for den hæderlige og besværlige, med største Iver og Ufortrødenhed udviste Virksomhed ved Tropperne og Materiellets Overførsel*". Det v Bülow taler om er hærens overførsel fra hhv. Mols og Als til Fredericia - den transport der gjorde udfaldet fra Fredericia muligt - og som vendte krigslykken for danskerne i den 1. slesvigske krig.

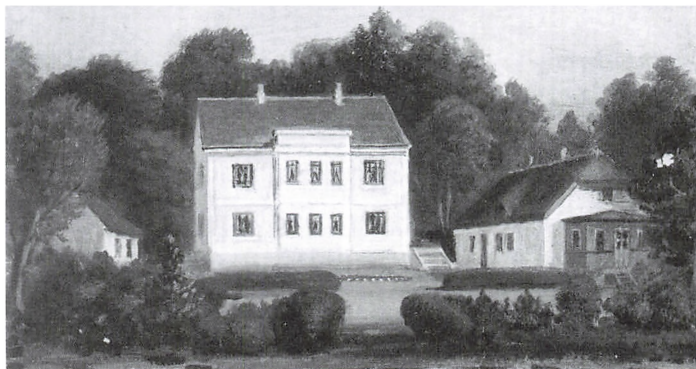
Efter krigen var hans helbred imidlertid nedbrudt og han trak sig tilbage til Paulinelyst i Snekkersten, hvor han helligede sig videnskabelige studier og havear-

bejde. Han blev dog i 1852 udnævnt til kommandør i flåden - en rang lige under en viceadmiral.

Ifølge den lokale forfatter Birger Mikkelsen, fik vasen i Skotterup navnet Kongevasen, fordi Frederik VII ofte besøgte sin gode ven, P. W. Tegner på Paulinelyst. Da Snekkersten Havn endnu ikke var bygget gik kongen i stedet i land ved vasen, samtidig med at P. W. Tegner lod salutere fra Paulinelyst med miniature-kanoner.

Tegner døde i 1857 på Paulinelyst, hvorefter ejendommen overtoges af enken, Johanne Tegner. Efter hendes død i 1875 overtog parrets fem tilbageværende børn Paulinelyst, men det blev så at sige et helt udskilningsløb, i det der hurtigt kun var tre børn tilbage, nemlig søstre Ida, Christiane og Juliane. Fra 1920 var Juliane den sidste - og boede nu alene på Paulinelyst indtil sin død i 1924.

Efter Juliane Tegnes død sælges ejendommen ud af familien Tegner. Ny ejer bliver direktør Otto E. Andersen, der i 1937 lod hovedbygningen nedrive og den gamle have udparcellere til villagrunde.

Paulinelyst malet omkring 1870 af N.G. Rademacher. Hovedbygningen blev nedrevet i 1937 og i dag står kun længen til højre tilbage - nu med adressen Strandvejen 200 B. Haven, som P.W.Tegner anlagde eksisterede også helt frem til 1930'erne.

Den sande historie om

Grønkåls-Bertha

Igennem mange år har der i Nyrup og omegn verseret en historie om Bertha Andersen, der fik navnet "Grønkåls-Bertha" fordi hun skulle have givet sine babyer grønkål, som de så ikke kunne tåle. Den bizarre historie skulle altså dække over en svunden tids børnebegrænsning. Men historien er ikke sand. Bertha Andersens barnebarn, Lisa Larsen, fortæller her den rigtige historie:

af Lisa Larsen

Min mormor Bertha og morfar Anton Andersen boede i det lange gule hus i Nyrup og tjente på Nyrupgaarden i 40 år. Min morfar som staldmester og min mormor med alt forefaldende arbejde, så som roehakning, slagtning, vask og lignende.

De fik begge diplom og fortjenstmedalje i guld for lang og tro tjeneste og sparsommelighed.

Min mormor fødte 7 drenge som alle, af forskellige grunde, døde kort efter fødslen - kun 2 nåede at blive døbt. Nogle kan ikke føde levedygtige drenge. Drenge er jo det svage køn (i hvert fald som nyfødte) og levevilkårene var jo heller ikke det bedste dengang. Min mor, den eneste pige, overlevede.

Min mormor havde en ualmindelig onskabsfuld søster, Kristine. En dag lavede min mormor grønkålssuppe da Kristine kom på besøg. Kristine bemærkede derfor: "Nå, du giver dine børn grønkåls-

Bertha Andersen f. Nielsen (1886-1977) fotograferet i 1920'erne med en af sine sønner - en søn, der i lighed med sine brødre døde som baby.

Det var i dette hus på Krogenbergvej 8 B, at Grønkåls-Bertha boede i 40 år - sammen med sin mand, Anton Andersen. Huset har i øvrigt tidligere været bopæl for Christiane Hansen - Nyrups udgave af "Marie Grubbe" (se Egebækken nr. 21/1996).

Anton Andersen (1885-1961) og Bertha fotograferet ved deres guldbrillup.

suppe - det er derfor de dør!"

Derved opstod rygtet. Kristine startede det og satte det i omløb. Og min mormor tilgav aldrig Kristine.

Min mormor var en lidt speciel dame, nok lidt excentrisk, og derfor et nemt offer. Men selvfølgelig gav hun ikke sine nyfødte børn grønkalssuppe.

Jeg er i øvrigt selv født i det lange gule hus i Nyrup, og levede de første 1½ år hos min mormor og morfar - og jeg lever stadig i bedste velgående her 62 år efter min fødsel.

Møder og arrangementer

TIRSDAG DEN 22. JANUAR 2008:

Husholdningsskolen på Søbækgaard

Else Holgersen var den sidste forstander på husholdningsskolen Søbækgaard. Hun kommer og fortæller om skolens historie, om pigerne, om bygningen samt om oplevelser fra sin tid på skolen i perioden 1956-89.

TID OG STED: tirsdag den 22. jan. 2008 kl. 19.15 på Espergærde Bibliotek.

LØRDAG DEN 26. JANUAR 2008:

Jubilæumsreception

I anledning af foreningens 50 års jubilæum indbydes alle medlemmer til en reception på Espergærde Bibliotek. Der vil bl.a. blive præsenteret en lille plancheudstilling og der vil blive mulighed for at bestille jubilæumsbogen, der udkommer til april.

TID OG STED: lørdag den 26. januar 2008, kl 14.30 på Espergærde Bibliotek

TIRSDAG DEN 19. FEBRUAR 2008:

Helsingørtapetet

Denne aften vil **Dorthe Greisen**, der var leder af projektet, komme og fortælle om Helsingørtapetet. Dette 31 m lange tapet blev færdig i 2003. 37 kvinder fra 12 forskellige nationer havde da på et kommunalt projekt broderet på dette "Bayeux tapet"- inspirerede arbejde i 3 år. Tapetet beretter om kvindernes historie fra livet i barndommens land frem til deres nye liv i Danmark.

TID OG STED: tirsdag den 19. feb. 2008 kl. 19.15 på Espergærde Bibliotek.

TIRSDAG DEN 11. MARTS 2008:

Glimt af Hornbæks historie

Lone Kuhlmann, der er formand for Historisk Forening og Arkiv i Hornbæk vil komme og berette lokalhistorie fra Hornbækegnen. Det endelige emne for aftenens foredrag vil først blive offentliggjort senere.

TID OG STED: tirsdag den 11. marts 2008 kl.: 19.15 i Espergærde Bibliotek.

TIRSDAG DEN 15. APRIL 2008:

Generalforsamling

I henhold til foreningens vedtægter afholdes der ordinær generalforsamling.

Præsentation af jubilæumsbogen

Efter generalforsamlingen vil der blive lejlighed til at købe foreningens jubilæumsbog, som omhandler den gamle Tikøb Kommune, med forfatteren Kjeld Damgaards dedikation. **Kjeld Damgaard** vil i den forbindelse fortælle om bogens tilblivelse og indhold - samt ikke mindst hvad der ikke blev plads til i bogen.

TID OG STED: tirsdag den 15. april 2008 kl. 19.15 på Espergærde Bibliotek.

SØNDAG DEN 18. MAJ 2008:

Den sydlige del af Mørdrups ejerlav

Med start fra Statoil-tanken på Hovvej går vi en tur i den sydlige del af Mørdrups ejerlav, bl.a. ad Stokholmsvej - under ledelse af lokalhistoriker Kjeld Damgaard. Turen, der også slutter ved Statoil-tanken varer ca. 2 timer og koster 10,- kr for ikke medlemmer af Historisk Forening.

TID OG STED: Søndag den 18. maj 2008, kl 14.00 ved Statoil-tanken på Hovvej.

TORSDAG DEN 5. JUNI 2008:

Grundlovsfest

Nærmere program fremgår af dagspresen i dagene op til arrangementet.

Traditionen tro fortsætter samarbejdet mellem flere foreninger omkring afholdelse af upolitiske grundlovs møder. Det forventes også, at borgmester Per Tærsebøl på vegne af Nellemann-fonden vil foretage den årlige uddeling af fondsmidler.

TID OG STED: torsdag den 5. juni 2008 på Flynderupgaard.

*Bestyrelsen ønsker alle
medlemmer og gode venner
en glædelig jul
samt et godt nytår.*

*Desuden håber bestyrelsen
på et stort og talrigt gensyn
i jubilæumsåret 2008.*

Jubilæumsbog udkommer 15. april

I anledning af Historisk Forenings 50 års jubilæum udgiver **NofoPrint** i Helsingør en jubilæumsbog skrevet af lokalhistoriker Kjeld Damgaard. Bogen får titlen: "Tikøb - Danmarks største sognekommune" - og vil komme til at indholde en beskrivelse af Tikøb Kommune fra dens oprettelse i 1842 til dens nedlæggelse i 1970. I det meste af 1800-tallet var Tikøb befolkningsmæssigt langt den største sognekommune i Danmark - deraf titlen på bogen.

Bogen beskriver hvorledes man fik den kæmpestore kommune til at fungere, hvilke tiltag man måtte gøre, hvor kommunegrænserne gik, hvem der blev valgt til sognerådet, hvordan de blev valgt, hvem der administrerede, hvorledes kommunekontoret fungerede, fattigforsorgen, skolevæsenets udvikling, vejvæsenets historie, brandvæsenets udvikling fra ingenting til velfungerende og populært brandvæsen, biblioteksvæsenets opståen, etableringen af fattiggården, arbejdsanstalten, sindsygeanstalten og aldersoms-hjemmet. Samt meget andet.

Bogen vil blive rigt illustreret med over 200 billeder m.v. Den vil blive indbundet i stift bind og indeholde omkring 152 sider. Prisen er endnu ikke fastsat, men der vil blive tale om en væsentlig reduktion i prisen til medlemmer af Historisk Forening. Der vil blive lejlighed til at bestille bogen ved jubilæumsreceptionen og bogen bliver præsenteret ved foreningens generalforsamling den 15. april, hvor forfatteren vil fortælle om bogens tilblivelse og indhold samt ikke mindst alt det, der ikke blev plads til i bogen...

Historisk Forening for
Espergærde og Omegn
Årligt kontingent:
kr 125,- pr. medlem
kr 200,- for ægtepar/samboende
som indbetales på konto.nr.
1551-0006043151 i BG-Bank

Bestyrelse:

Formand: Preben Poulsen,
Dyremosevej 6, Tibberup, 3060
Espergærde, tlf. 49132354,
prebenpoulsen@mail.dk

Næst.fmd.: Nina Etting, Gl
Strandvej 406, Tibberup, 3060
Espergærde, tlf 49132900.

Kasserer: Lars Vange, Søn-
dermarken 3, Mørdrup, 3060
Espergærde, tlf 49131740,
lars.vange@webspeed.dk

Sekretær: Mads P. Vej-Hansen,
Fredensvej 71, Mørdrup, 3060
Espergærde, Tlf. 49132467,
mads@vej-hansen.dk

Best.medl.: Ruth Sølvhøj, Mør-
drupvej 77 A, Mørdrup, 3060
Espergærde, tlf. 49132115,
r.solvhoj@stofanet.dk

Suppl.: Kirsten Aagaard,
Vildrosevej 5, Mørdrup, 3060
Espergærde, tlf. 49131241,
paag@post.tele.dk

Suppl.: Bjørn Andersen, Lucernemarken 10, Mørdrup, 3060
Espergærde, Tlf. 49131125

EGBÆKKEN

Udgives to gange årligt
som medlemsblad for
Historisk Forening.

Redaktion:

Ansvarsh.: Kjeld Damgaard,
Helgavej 8, Mørdrup, 3060
Espergærde, tlf 49135297,
damgaard@tikobkommune.dk

Preben Poulsen,
prebenpoulsen@mail.dk
www.egbaekken.dk

Web-red.: Mads P. Vej-Hansen,
mads@vej-hansen.dk